

ZARZĄD GMINY NARUSZEWO

STUDIUM

UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY NARUSZEWO POWIAT PŁOŃSKI WOJ. MAZOWIECKIE

CZĘŚĆ I

Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego

Załącznik nr 1 do Uchwały nr XX/159/2002 Rady Gminy Naruszewo z dnia 26 czerwca 2002 r.
w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
gminy Naruszewo

Naruszewo 2002 r.

UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Opracowanie

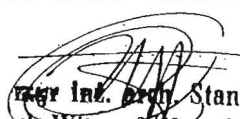
Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego
i Rozwoju Regionalnego w Warszawie
Oddział Terenowy w Ciechanowie

MAZOWIECKIE BIURO
PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO
I ROZWOJU REGIONALNEGO
W WARSZAWIE
ODDZIAŁ TERENOWY W CIECHANOWIE
ul. Powstańców Warszawskich 11, 06-400 Ciechanów
tel. (0-23) 672-98-70; tel./fax 672-35-99

Dyrektor mgr Barbara Buczek

DYREKTOR
Oddziału Terenowego
w Ciechanowie

mgr Barbara Buczek

Główny projektant
mgr inż. arch. Stanisław Korpanty

mgr inż. arch. Stanisław Korpanty
ul. Witosa 9/13, tel. (0-23) 72-40-39
06-400 Ciechanów
-upr. urbanistyczne MGPIB nr 267/88
-uprawniony projektant w specjalności architektonicznej, Cie-52/91

Spis treści

WSTĘP.....	1
1. CEL I ZAKRES OPRACOWANIA	1
2. INFORMACJE OGÓLNE O GMINIE	2
I. ANALIZA PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	3
1. STAN PRAWNY W ZAKRESIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	3
2. REALIZACJA OBOWIĄZUJĄCYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	5
II. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	8
1. ZASOBY I JAKOŚĆ ŚRODOWISKA.....	8
1.1. Budowa geologiczna.....	8
1.2. Struktura i rzeźba terenu	8
1.3. Surowce mineralne	9
1.4. Gleby.....	10
1.5. Wody powierzchniowe	11
1.6. Wody podziemne i geotermalne	12
1.7. Szata roślinna.....	14
1.8. Klimat lokalny i warunki aerasanitarne	16
1.9. Zagrożenia środowiska przyrodniczego	18
2. OBSZARY I OBIEKTY CHRONIONE.....	20
2.1. Obszary i obiekty prawnie chronione.....	20
2.2. Powiązania przyrodnicze.....	22
3. WALORY PRZYRODNICZO-REKREACYJNE	23
3.1. Warunki mikroklimatyczne dla rozwoju rekreacji.....	24
3.2. Atrakcyjność rzeźby terenu i krajobrazu	25
3.3. Warunki wodno – gruntowe.....	26
3.4. Przydatność rekreacyjna lasów.....	27
3.5. Rekreacyjna przydatność wód powierzchniowych	29
3.6. Osobliwości przyrodnicze	29

III. OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH.....	30
IV. STRUKTURA DEMOGRAFICZNO - SPOŁECZNA.....	32
1. ZAGADNIENIA DEMOGRAFICZNE.....	32
2. RYNEK PRACY	35
3. SIEĆ OSADNICZA.....	37
4. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	39
4.1. <i>Oświata i wychowanie</i>	39
4.2. <i>Ochrona zdrowia</i>	41
4.3. <i>Pomoc społeczna</i>	41
4.4. <i>Handel i gastronomia</i>	42
4.5. <i>Kultura i sport</i>	44
4.6. <i>Budownictwo mieszkaniowe</i>	44
V. STRUKTURA GOSPODARCZA.....	50
1. ROLNICTWO	50
2. POZAROLNICZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA	57
3. SYTUACJA EKONOMICZNA GMINY	59
3.1. <i>Dochody budżetowe gminy</i>	59
3.2. <i>Wydatki budżetowe</i>	62
VI. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	65
1. POWIĄZANIA KOMUNIKACYJNE	65
2. ELEKTROENERGETYKA.....	67
3. GAZOWNICTWO	68
4. TELEKOMUNIKACJA.....	69
5. GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA I KOMUNALNA	69
5.1. <i>Zaopatrzenie w wodę</i>	69
5.2. <i>Gospodarka ściekowa</i>	71
5.3. <i>Gospodarka odpadami</i>	72

WSTĘP

1. CEL I ZAKRES OPRACOWANIA

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Naruszewo jest sporządzone na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym. W myśl tej ustawy celem *studium* jest określenie polityki przestrzennej gminy z uwzględnieniem uwarunkowań, celów i kierunków polityki przestrzennej państwa na obszarze województwa.

Podstawą do podjęcia prac nad *studium* jest uchwała nr III/31/99 Rady Gminy Naruszewo z dnia 25 lutego 1999 roku w sprawie przystąpienia do opracowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Naruszewo.

Podstawowymi zadaniami *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy* są:

- rozpoznanie aktualnej sytuacji gminy - istniejących uwarunkowań oraz problemów związanych z jej rozwojem,
- stworzenie podstawy do koordynacji planów miejscowych i decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu,
- promocja gminy.

Sporządzenie *studium* podzielono na dwa etapy opracowania:

- I. określenie uwarunkowań rozwoju gminy na podstawie analiz i studiów czynników mających wpływ na gospodarkę przestrzenną dokonanych po zebraniu materiałów wejściowych.
- II. sformułowanie celów i kierunków polityki zagospodarowania przestrzennego gminy.

Studium uchwała Rada Gminy po uzyskaniu opinii stosownych organów (art. 18 ust. 2 pkt. 4 ww. Ustawy).

Niniejsze opracowanie jest wynikiem pierwszego etapu prac i stanowi diagnozę stanu zagospodarowania przestrzennego gminy ze wskazaniem na problemy, ograniczenia i preferencje rozwoju w sferach: ekologicznej, gospodarczej, społecznej, kulturowej oraz komunikacji i infrastruktury technicznej.

Integralną część opracowania stanowi plansza w skali 1:10 000 obrazująca uwarunkowania przestrzenne na obszarze gminy.

2. INFORMACJE OGÓLNE O GMINIE

Gmina Naruszewo, położona w południowo-zachodniej części powiatu płońskiego (powiat usytuowany jest w północno-zachodniej części województwa mazowieckiego), zajmuje 160 km², co stanowi ok. 11,56% ogólnej powierzchni powiatu. Gminę zamieszkuje 7 021 osób, tj. ok. 7,7% ogólnej liczby ludności powiatu i ok. 0,14% ludności województwa mazowieckiego. Pod względem wielkości zaludnienia wśród 10 gmin powiatu zajmuje 4 pozycję po gminach: Raciąż, Czerwińsk n. Wisłą i Baboszewo.

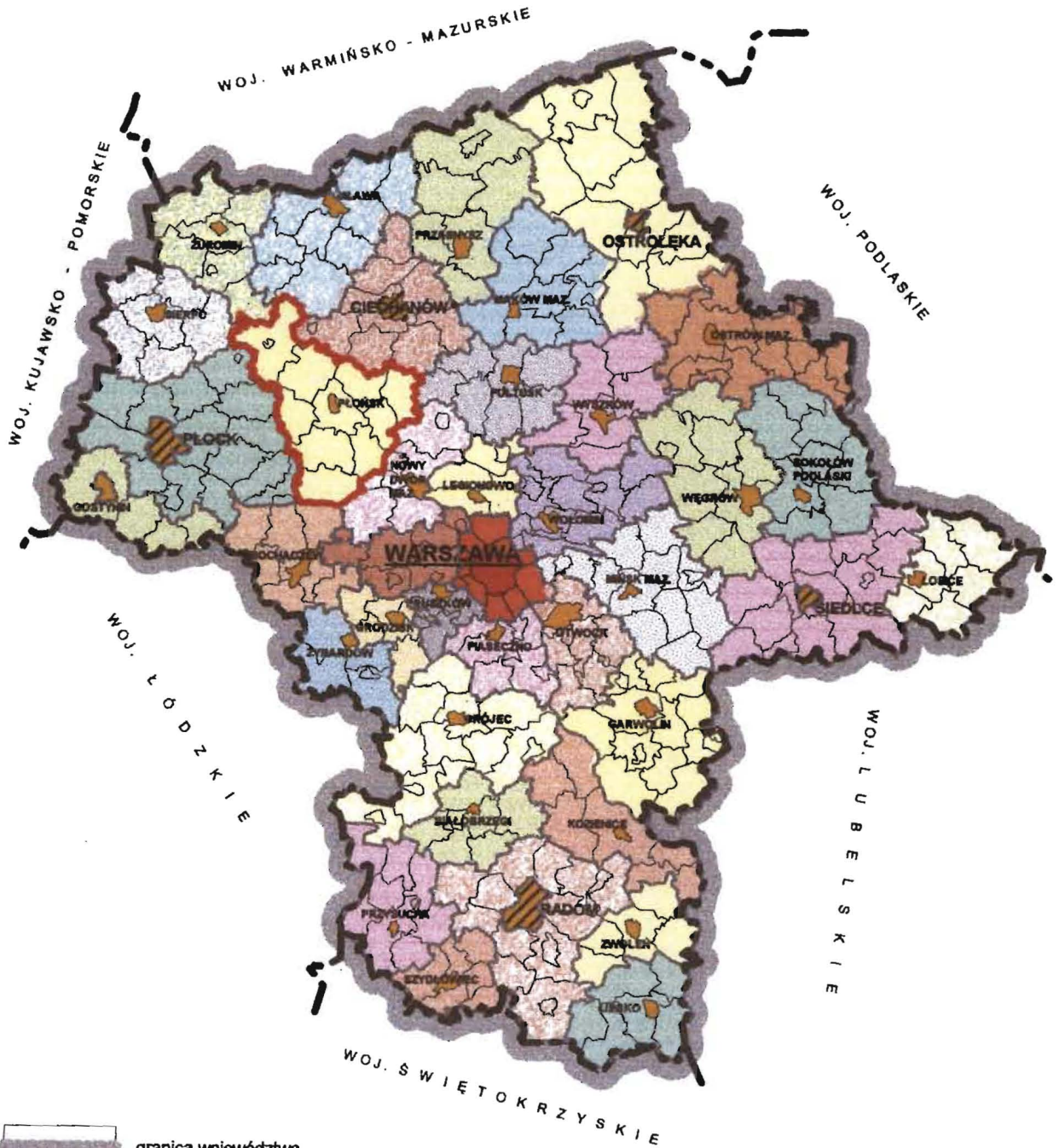
Sąsiaduje z 4 gminami powiatu płońskiego: Dzierżążnia, Płońsk, Załuski i Czerwińsk n. Wisłą oraz z 3 gminami powiatu plockiego: Wyszogród, Mała Wieś i Bulkowo.

W granicach gminy znajduje się 43 miejscowości. Największymi pod względem zaludnienia miejscowościami są: Nacpolsk PGR – 761, Radzymin - 449, Strzembowo - 403. Miejscowość gminna – Naruszewo liczy 230 mieszkańców.

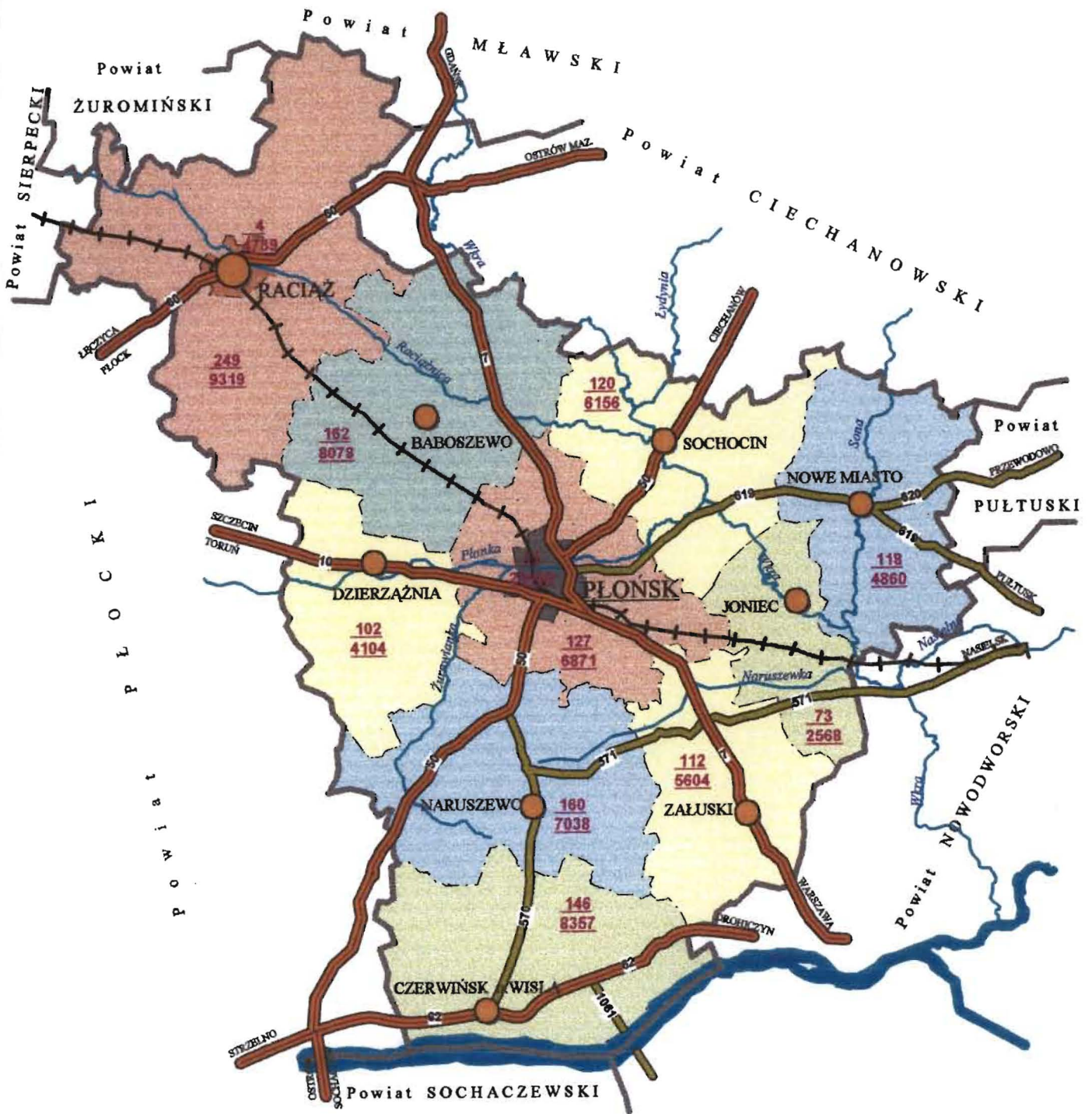
Gmina leży w odległości ok. 45 km na północ od Warszawy i w zasięgu oddziaływania miasta powiatowego Płońsk. Odległość ośrodka gminnego od Płońsk, a tym samym od dróg krajowych nr 7 i 10 oraz linii kolejowej relacji Nasielsk - Sierpc - Toruń wynosi ok. 11 km.

Zewnętrzne powiązania komunikacyjne zapewnia droga krajowa nr 50 relacji Ciechanów – Płońsk – Sochaczew – Ostrów Maz., stanowiąca oś komunikacyjną układu drogowego gminy, łącząca teren gminy z Płońskiem, Wyszogrodem (23 km) i Sochaczewem (ok. 45 km) oraz drogi wojewódzkie nr 570 i 571.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

POWIAT PŁOŃSKI

- Granica powiatu
- Granice gmin
- Rzeki
- Drogi krajowe
- Drogi wojewódzkie
- Linia kolejowa jednotorowa

- Miasto powiatowe
- Miasto
- Wsie - ośrodki gminne

Powiat ogółem:

1384	Powierzchnia w km kw
90792	Liczba ludności

Komunikację z terenami sąsiednich gmin oraz główne powiązania wewnętrzne uzupełnia sieć dróg powiatowych, stanowiąc wraz z drogą krajową nadrzędny układ powiązań drogowych.

Wiodącą funkcją gminy jest rolnictwo rozwijające się na bazie gospodarstw indywidualnych. Wynika to z dotychczasowego charakteru zagospodarowania terenu opartego na sprzyjających rozwojowi tej funkcji uwarunkowaniach.

I. ANALIZA PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

1. STAN PRAWNY W ZAKRESIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Obecnie obowiązujący Miejscowy Plan Ogólny Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Naruszewo został zatwierdzony uchwałą nr VIII/39/89 Gminnej Rady Narodowej w Naruszewie z dnia 28 grudnia 1989 r. (Dz. Urz. Województwa Ciechanowskiego nr 14 z dnia 30 grudnia 1989 r., poz. 399).

W oparciu o ustawę z dnia 12 lipca 1984 roku o planowaniu przestrzennym, która obowiązywała do dnia 31 grudnia 1994 roku, dokonano następujących zmian ww. planu w miejscowościach:

- uchwałą nr XXII/121/93 Rady Gminy w Naruszewie z dnia 20 grudnia 1993 r. (Dz. Urz. Woj. Ciechanowskiego nr 1 z 1994 roku, poz. 6) – Drochówka (stacja telefonii komórkowej),
- uchwałą nr XXIV/130/94 Rady Gminy w Naruszewie z dnia 27 maja 1994 r. (Dz. Urz. Woj. Ciechanowskiego nr 15 z 1994 r., poz. 81) – Żukowo Poświętne (kurnik),
- uchwałą nr III/20/94 Rady Gminy w Naruszewie z dnia 25 października 1994 r. (Dz. Urz. Woj. Ciechanowskiego nr 23 z 1994 r., poz. 138) – Dłutowo, Drochowo – Wola Kryska, Januszewo, Krysk, Kębłowice – Pieścidla, Kozarzewo, Nacoplsk, Naruszewo, Potyry, Postróże, Rąbież – Drochówka, Radzymin, Skarboszewo, Skwary, Sobanice, Srebrna, Stachowo – Wronino, Strzembowo, Wróblewo, Zaborowo, Żukowo oraz dolesienia całej gminy.

W oparciu o ustawę z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym, która obowiązuje od dnia 1 stycznia 1995 roku, dokonano następujących zmian planu w miejscowościach:

- uchwałą nr XXIII/127/98 Rady Gminy w Naruszewie z dnia 18 czerwca 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Ciechanowskiego nr 23 z 1998 roku, poz.117) – Krysk (eksploatacja kruszywa), Radzymin (bud. mieszkaniowe i cmentarz), Radziminiek (bud. mieszkaniowe), Wróblewo (stacja paliw),
- uchwałą nr VII/77/99 Rady Gminy w Naruszewie z dnia 22 grudnia 1999 r. (Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego nr 12 z 2000 roku, poz.89) – Strzembowo (stacja bazowa telefonii komórkowej),
- uchwałą nr XV/128/2001 Rady Gminy w Naruszewie z dnia 12 lipca 2001 r. (Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego nr 217 z 2001 roku, poz. 3786) – dot. modernizacji drogi krajowej nr 50,
- uchwałą nr XV/129/2001 Rady Gminy w Naruszewie z dnia 12 lipca 2001 r. (Dz. Urz. Woj. Mazowieckiego nr 217 z 2001 roku, poz. 3787) - dot. modernizacji drogi krajowej nr 50.

Obowiązujący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Naruszewo, mogący wprawdzie dalej stanowić pewne podstawy do polityki przestrzennej z powodu np. zaistnienia praw nabytych właścicieli nieruchomości, mimo dokonania w nich na przestrzeni kilku lat szeregu zmian, jest planem anachronicznym. Plan ten bowiem został opracowany w innych warunkach prawno - ustrojowych i techniczno - ekonomicznych. Na ich strukturę składają się obszary wyznaczone pod konkretny sposób zagospodarowania terenu, stosownie do ówczesnych mechanizmów i celów obowiązujących w państwie o gospodarce planowej, w której obowiązywał system reglamentacji sposobów użytkowania przestrzeni.

Obecnie, w dobie wprowadzenia gospodarki samorządowej, która w sferze gospodarki przestrzennej kształtuje warunki zgodnie z aktualnymi przepisami prawnymi i normami ekonomicznymi do inwestowania wszystkich podmiotów gospodarczych, plany te nie spełniają wymogów w kontekście zaszłych procesów przekształceń zagospodarowania przestrzennego i dostępnych w otwartej gospodarce rynkowej możliwości kapitałowych i technicznych.

2. REALIZACJA OBOWIĄZUJĄCYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Analizy realizacji obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dokonano na podstawie wykazu decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu wydanych w okresie od 1990 do 2001 roku.

W tym okresie wydano, zgodnie z obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego gminy, ok. 300 decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (w tym w 2001 roku - 20 decyzji) dotyczących:

- zabudowy mieszkaniowej (budowa, rozbudowa, modernizacja) - 117,
- budynków gospodarczych (garaże, budynki inwentarskie) - 118,
- obiektów produkcyjnych - 2,
- obiektów usługowych - 22,
- inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej, komunikacji i gospodarki komunalnej - 15.

Wydane decyzje (poza decyzjami dot. infrastruktury technicznej, komunikacji i gospodarki komunalnej) w układzie przestrzennym według funkcji przedstawia poniższe zestawienie:

L.p.	Miejscowość	budynki				razem
		mieszk.	gosp.	usług	prod.	
1	2	3	4	5	6	7
1	Drochowo	4	2	-	-	6
2	Drochówka	1	4	1	-	6
3	Grąbczewo	2	4	-	-	6
4	Januszewo	2	2	-	-	4
5	Kębłowice	2	2	-	-	4
6	Kozarzewo	-	1	1	-	2
7	Krysk	1	3	-	-	4
8	Krysk Nowy	2	1	-	-	3
9	Łazęki	2	2	1	-	5
10	Michałowo	1	2	-	-	3
11	Nacpolsk Nowy	-	1	-	-	1
12	Nacpolsk PGR	6	8	4	-	18

1	2	3	4	5	6	7
13	Nacpolsk Stary	-	1	-	-	1
14	Naruszewo	14	8	6	-	28
15	Naruszewo Nowe	17	7	2	-	26
16	Pieścidla	1	5	-	-	6
17	Postróże	7	6	-	-	13
18	Potyry	2	5	1	-	8
19	Radzymin	6	8	-	1	15
20	Radzyminek	1	-	-	-	1
21	Rąbież	2	4	-	-	6
22	Skarboszewo	1	2	-	1	4
23	Skarszyn	-	2	-	-	2
24	Skwary	6	5	-	-	11
25	Sobanice	5	4	-	-	9
26	Sosenkowo	4	3	-	-	7
27	Srebrna	3	3	1	-	7
28	Stachowo	-	1	-	-	1
29	Strzembowo	5	6	4	-	15
30	Troski	3	1	-	-	4
31	Wichorowo	5	4	-	-	9
32	Zaborowo	8	7	-	-	15
33	Żukowo	3	3	1	-	7
34	Żukówek PGR	1	1	-	-	2
	Razem	117	118	22	2	259

Powyższe dane wskazują, że najwięcej decyzji dotyczyło budownictwa gospodarczego i mieszkaniowego – po ok. 45%.

Rozmieszczenie inwestycji będących przedmiotem decyzji wskazuje na koncentrację działań inwestycyjnych w miejscowościach: Naruszewo i Naruszewo Nowe - po ok. 10%, Nacpolsk PGR – ok. 7% oraz Radzymin, Strzembowo i Zaborowo – po ok. 6% ogółu inwestycji na terenie gminy.

Główne, zrealizowane zadania z zakresu infrastruktury technicznej, komunikacji i gospodarki komunalnej, które były przedmiotem decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, to:

- w roku 1995:
 - budowa SUW oraz sieci wodociągowej w miejscowościach: Pieścidla, Januszewo i część Strzembowa
 - budowa teletechnicznej linii kablowej rozdzielczej CR Naruszewo - Kębłowice
- w roku 1996:
 - budowa teletechnicznej linii kablowej rozdzielczej CR Nacpolsk - Srebrna
 - budowa sieci wodociągowej w miejsc. Potyry i Grąbczewo.
- w roku 1997:
 - budowa linii elektroenergetycznych SN, stacji transformatorowych i linii NN w Michałowie
 - budowa teletechnicznych kabli doziemnych – Żukowo, Sobanice, Łazęki.
- w roku 1998:
 - budowa sieci wodociągowych z przyłączami – Skwary, Radzymin, Postróże i Wichorowo.
- w roku 1999:
 - budowa sieci wodociągowej - Wola Krysk i część Drochowa
 - budowa linii kablowej światłowodowej i kabli abonenckich w Sosenkowie - Nacpolsk, Zaborowo, Potyry, Skarboszewo, Grąbczewo, Naruszewo, Drochowo, Krysk Nowy, Krysk
 - budowa sieci wodociągowej – Łazęki, Srebrna, Sobanice, Żukowo
 - rozbudowa (modernizacja) drogi krajowej Płońsk – Wyszogród (nr 50).
- w roku 2000:
 - budowa sieci wodociągowej z przyłączami w części Zaborowa i części Kozarzewa.
- w roku 2001:
 - budowa sieci wodociągowej z przyłączami – Januszewo i część Strzembowa
 - przebudowa drogi gminnej Sosenkowo – Skarszyn (1975 m)
 - modernizacja drogi powiatowej nr 788 Wola Krysk– Naruszewo.

II. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

1. ZASOBY I JAKOŚĆ ŚRODOWISKA

Obok zachowania naturalnych walorów (formy geomorfologiczne, pokrycie terenu) jakość środowiska przyrodniczego określają wyniki uzyskane w ramach monitoringu: stanu czystości powietrza atmosferycznego (emisja) i wód powierzchniowych (klasa czystości wód), klimatu akustycznego, stanu zdrowotnego lasów oraz stopnia przekształcenia lub zagrożeń środowiska.

Najcenniejsze przyrodniczo i krajobrazowo tereny gminy zostały objęte ochroną prawną.

1.1. Budowa geologiczna

Gmina Naruszewo według podziału Polski na jednostki tektoniczne leży w środkowo-wschodniej części Niecki Brzeźnej (wg J. Znosko). Najstarsze utwory krystaliczne zalegają poniżej 2000 m, które przykrywają utwory mezozoiczne jury i kredy. Spoczywające na nich utwory trzeciorzędowe przykrywa dość gruba warstwa osadów czwartorzędowych. Osady mioceńskie reprezentowane przez mułki, pyły i piaski kwarcowe, przewarstwione konkrecjami pirytu i węgla brunatnego występują na głębokości 160 do 210 m.

Zróznicowania wysokości świadczą o dużym urozmaiceniu powierzchni trzeciorzędowej. Wśród utworów czwartorzędowych dominują osady plejstocenu powstałe w wyniku akumulacji lodowcowej (gliny i piaski), zastoiskowej (pyły i ropy) oraz wodnolodowcowej, interstadialnej i interglacjalnej.

Tereny dolin rzecznych i obniżeń zastoiskowych przykryte są niewielką warstwą utworów najmłodszych – holocenijskich.

1.2. Struktura i rzeźba terenu

Według klasyfikacji fizyczno-geograficznej (J. Kondracki) gmina leży na Wysoczyźnie Płońskiej. Najważniejszym okresem, decydującym o rzeźbie terenu był okres recesji lądolodu – stadia Wkry, zlodowacenia środkowo-polskiego. Późniejsze procesy erozyjno-denudacyjne doprowadziły do wyrównania powierzchni i złagodzenia

istniejących form. Najbardziej wyróżniają się formy morfologiczne w pasie wzgórz moren czołowych, pagórków kemowych i obniżeń po martwym lodzie. Najwyższa wysokość bezwzględna występuje w rejonie zalesionych wzgórz moren czołowych między Nacpolskiem a Srebrną i wynosi 156,2 m n.p.m. Tereny najniższe leżą w dolinie cieką wpadającego do rzeki Naruszewki na wschód od Radzymina, znajdują się na wysokości 103 m n.p.m. Wysokość względna gminy wynosi 53 m.

Piaski i żwiry moren czołowych rozciągają się od Nacpolska na wschód przez Naruszewo, Krysk, Przyborowice oraz od Żukowa na południe i południowy-wschód do Kobylnik i Boguszyna. Wysokości względne wzgórz dochodzą do 30 m, a spadki zboczy do 8%, a nawet 10%. Strome zbocza o spadkach powyżej 10% mają wzgórza kemowe występujące w sąsiedztwie moren czołowych. Spadkami poniżej 2% charakteryzują się dna obniżeń po martwym lodzie, które towarzyszą wzgórzom kemowym.

Największe obszary w części północnej gminy zajmuje prawie płaska wysoczyzna morenowa o spadkach poniżej 2% i wysokości względnej od 100 do 120 m n.p.m.

Teren przecinają liczne doliny rzeczne oraz bezodpływowe, nieckowate dolinki erozyjne. Rzeźba jest bardziej urozmaicona w części południowej i na znacznej części zajęta przez siedliska leśne. W części północnej bardziej monotonnej istnieją korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa intensywnego. Na terenie gminy nie występują większe ograniczenia dla lokalizacji osadnictwa z wyjątkiem dolin rzecznych, terenów zastoiskowych, których grunty są z reguły nawodnione, nieskonsolidowane, małospoiste i niekorzystne dla budownictwa.

1.3. Surowce mineralne

W obszarze moren czołowych występują dwa rejonu kruszyw naturalnych. W obrębie miejscowości Krysk udokumentowane i eksploatowane są dwa złoża. Zasoby geologiczne bilansowe tych złóż wynoszą 176 i 151 tys. ton, a wydobycie odpowiednio 1 i 13 tys. ton (stan 1999 r.). Drugi rejon, w którym brak jest badań zasobów znajduje się w rejonie miejscowości Potyry – Skarboszewo. W obszarze tym prowadzono wcześniej eksploatacje surowców, po których pozostały wykopy wymagające rekultywacji (o ile nie zostaną stwierdzone zasoby odpowiednie do wydobycia).

1.4. Gleby

Pokrywą glebową w większości stanowią gleby wytworzone z glin moreny dennej w różnym stopniu odgórnie spiaszczonych. Pod względem typologicznym przeważają gleby pseudobielicowe wytworzone z glin (mocnych i lekkich) na piaskach słabogliniastych oraz gleby brunatne wyługowane na piaskach gliniastych. W obniżeniach terenowych (doliny rzek i cieków, zagłębienia) występują gleby mułowo-torfowe, torfowo-mułowe oraz gleby murszowo-mineralne na piaskach luźnych lub torfach i mułach.

Udział poszczególnych kompleksów w użytkach rolnych gminy przedstawia się następująco:

Kompleks przydatności rolniczej	Udział % w pow. gruntów ornych
Grunty orne	
1. pszenney bardzo dobry	0,2
2. pszenney dobry	24,0
3. pszenney wadliwy	0,0
4. żytni bardzo dobry	25,3
5. żytni dobry	24,1
6. żytni słaby	15,0
7. żytni bardzo słaby	3,0
8. zbożowo-pastewny mocny	7,1
9. zbożowo-pastewny słaby	1,3
Użytki zielone	
1z bardzo dobre i dobre	1,1
2z średnie	80,0
3z słabe i bardzo słabe	18,9

W gminie Naruszewo nie ma zdecydowanej przewagi jednego z kompleksów przydatności rolniczej. Udział głównych kompleksów w powierzchni gruntów ornych waha się od 15 do 25%.

W układzie przestrzennym gminy występuje znaczne zróżnicowanie warunków glebowych. Gleby najlepsze jakościowo przeważają w północno-zachodniej i południowo-wschodniej części gminy.

Dominują tu największe skupiska gruntów zaliczanych do kompleksu 2 (pszennego dobrego) ze znacznym udziałem kompleksu 4 (żytniego bardzo dobrego). W klasyfikacji bonitacyjnej są to przeważnie gleby kl. II, IIIa i IIIb.

W północno-wschodnim rejonie gminy występują głównie gleby zaliczane do kompleksu 5 (żytniego dobrego), a w klasyfikacji bonitacyjnej do kl. IVa i IVb. Są to obszary gleb średnio korzystnych dla produkcji rolnej.

Gleby słabe jakościowo występują płatowo a w postaci większych powierzchni w rejonie wsi Rąbież, Strzembowo, Drochowo, Nacpolsk i Żukowo. Występują tu skupiska gleb kompleksu 6 (żytniego słabego) i 7 (żytniego bardzo słabego) zaliczane przeważnie do kl. V i VI.

Użytki zielone zajmują ok. 11% powierzchni użytków rolnych i występują w dolinach rzek - Naruszewki, Żurawianki, Strugi oraz w dolinach bocznych i obniżeniach terenowych. W większości są to łąki i pastwiska średniej jakości III i IV klasy bonitacyjnej.

1.5. Wody powierzchniowe

Pod względem hydrograficznym gmina Naruszewo stanowi niewielki fragment dorzecza dolnej i środkowej Wisły. Przez jej południową część (w kierunku wschód-zachód) kulminacjami wzgórz moren czołowych i pagórków kemowych przebiega linia wododziałowa II rzędu, oddzielająca zlewnię rzeki Narwi i bezpośredniego oddziaływania Wisły.

Północna i środkowa część gminy leży w dorzeczu Narwi i jej dopływu - ciekę III rzędu rzeki Wkry. Nadmiar wód powierzchniowych z tego obszaru odprowadzany jest do Płonki (dopływ Wkry) za pośrednictwem rzeki Żurawianki oraz do Wkry za pośrednictwem Naruszewki. W zlewniach tych rzek znajduje się ca 70% powierzchni gminy.

Największym ciekim jest rzeka Żurawianka płynąca przez teren gminy w kierunku północnym. Jej obszar źródłkowy znajduje się w rejonie miejscowości Srebrna. W okolicy Przemkowa łączy się z Żurawianką II, po czym poza opracowywanym obszarem w okolicy Płońska prawostronnie uchodzi do Płonki. Całkowita długość Żurawianki wynosi 26,8 km, natomiast powierzchnia zlewni 177,7 km². W obecnym stanie zagospodarowania zlewnia tej rzeki należy do zlewni zagrożonych deficytem wód powierzchniowych.

Płynąca równoleżnikowo z zachodu na wschód rzeka Naruszewka bierze początek w północnej części gminy koło Radzymina. Do Wkry uchodzi w rejonie miejscowości Wrona Nowa, tj. w znacznej odległości od wschodniej granicy gminy. Jej całkowita długość wynosi 23,4 km natomiast powierzchnia zlewni 133,9 km².

Z południowej części gminy do rzeki Wisły wody odprowadzane są za pośrednictwem niewielkich cieków mało zasobnych w wodę, z których największą zlewnię posiada Struga wypływająca w rejonie miejscowości Strzembowo.

1.6. Wody podziemne i geotermalne

Na terenie gminy Naruszewo utwory czwartorzędowe stanowią użytkowy poziom wodonośny zaspakajający w całości zapotrzebowanie na wodę. Związane jest to z występowaniem dwóch zasadniczych poziomów wodonośnych w tych utworach na całej powierzchni gminy oraz ich znaczną miąższością.

Pierwszy poziom wodonośny występuje na głębokościach: poniżej 1 m – na obszarze dna dolin i obniżen terenowych i poniżej 2,5-4,5 m na obszarze wysoczyzny oraz wzgórz morenowych i pagórków kemowych. Charakteryzuje się w większości zwierciadłem swobodnym oraz w zależności od miąższości warstwy wodonośnej - jednostkową wydajnością rzędu kilku m³/godz./otwór. Z występowaniem gruntów trudno przepuszczalnych (z piaszczystymi przewarstwieniami) wiąże się występowanie wód gruntowych o nieciągłym zwierciadle wody. Jest to typ wód śródglinowych o napiętym z reguły zwierciadle wody lub wody śródglinowe w stropie glin. Wahania zwierciadła wody uzależnione są głównie od opadów atmosferycznych: w okresie suszy może

występować niedobór wód, natomiast w okresie mokrym mogą występować tzw. wierzchówki, utrzymujące się w stropie utworów trudno przepuszczalnych.

Wody gruntowe ujmowane są przez studnie gospodarcze (kopane). Z uwagi na płytko zalegającą wodę gruntową, brak warstwy izolującej (północno-wschodnia część gminy) oraz często zbyt małą wydajność ujęć (zwłaszcza w okresie suszy) poziom ten na ogół nie nadaje się do zaopatrzenia ludności w wodę.

Drugi użytkowy poziom wodonośny występujący na zróżnicowanej głębokości (od 35,5 m do powyżej 50 m) ujmowany jest przez studnie głębinowe wykonane dla potrzeb wodociągów zbiorowych oraz na potrzeby zakładów produkcyjno-usługowych. Charakteryzuje się zwierciadłem napiętym oraz zróżnicowaną wydajnością od 7,26 m³/h (Pieścidla) do 65 m³/h (Nacpolsk).

Najkorzystniejsze warunki zaopatrzenia w wodę występują w środkowej części gminy – rejon Naruszewo – Skwary – Michałowo, gdzie stwierdzono istnienie doliny kopalnej zasobnej w wodę. Niewielkie fragmenty gminy (zachodnia i wschodnia część) ma ograniczone zasoby wód podziemnych (możliwości uzyskania poniżej 10 m³/h z pojedynczego otworu). Na pozostałym obszarze gminy występują średnio korzystne warunki zaopatrzenia w wodę, tj. są możliwości uzyskania wydajności z pojedynczego otworu w wysokości 10-40 m³/h.

Cała gmina Naruszewo leży w obszarze perspektywicznego pozyskania i wykorzystania energii geotermalnej. Dysponuje ona znacznymi zasobami wód energii geotermalnej zakumulowanej w wodach na głębokości 2000 m. Miąższość warstwy wodonośnej w utworach dolnej jury osiąga wartość 300 m. Temperatura znajdujących się tam wód dochodzi do 60°C. Dotyczy to głównie zachodniej i południowej części gminy. W rejonie miejscowości Skaryszew na granicy z gminą Bulkowo znajduje się głęboki otwór wiertniczy dochodzący do warstw jurajskich „Dzierzanowo 3” istnieje możliwość jego wykorzystania poprzez eksploatację wód geotermalnych do celów ciepłowniczych.

W utworach dolnej kredy, na głębokości 1000 m znajdują się zasoby zbiornikowe wód o temperaturze ponad 30°C.

Szacunkowe, jednostkowe zasoby dyspozycyjne energii geotermalnej dolnojurajskiego basenu geotermalnego wynoszą 20 MJ/m², a dolnokredowego 2 MJ/m².

1.7. Szata roślinna

Szata roślinna omawianego obszaru związana jest ściśle z uwarunkowaniami geomorfologicznymi i wraz z ukształtowaniem terenu decyduje o walorach krajobrazowych. Struktura krajobrazu obszaru gminy prezentuje układy mozaikowe z udziałem lasów, trwałych użytków zielonych i dominujących obszarów upraw polowych. W północnej części gminy wyodrębnić można krajobraz den dolinnych i obszarów morenowych. Lasy i zarośla łąkowe zachowały się tu na niewielkich powierzchniach. Są to często zarośla wierzbowe oraz łągi wierzbowo-topolowe.

Według klasyfikacji przyrodniczo-leśnej gmina leży w zasięgu Krainy IV Mazowiecko-Podlaskiej. Lasy zajmują ca 2,6 tys. ha, co stanowi 16,6% ogólnej powierzchni gminy (powiat płoński - 13,2%, woj. mazowieckie - 22,0%). Jest to lesistość znacznie niższa od średniej krajowej wynoszącej 28,1% oraz niewspółmiernie mała w stosunku do średniej europejskiej wynoszącej 31%. Teren gminy charakteryzuje się występowaniem gleb o wysokich wartościach dla produkcji rolnej i niewielkich możliwościach wzrostu lesistości.

Dominują kompleksy leśne Skarbu Państwa zarządzane przez Nadleśnictwo Płoński w ramach Okręgowej Dyrekcji Lasów Państwowych w Warszawie poprzeplatane niewielkimi enklawami lasów prywatnych.

Zbiorowiska leśne w granicach gminy nie odbiegają od przeciętnych na Nizinie Północno-Mazowieckiej. W zależności od warunków glebowych, klimatycznych i wodnych wytworzyły się różne typy siedliskowe lasów. Dominują siedliska borowe (bór mieszany, bór mieszany świeży) z dużym udziałem drzewostanów sosnowych.

Na najuboższych glebach, głównie w strefie wzgórz moren czołowych i pagórków kemowych występują lasy mieszane (z dominującą brzozą, licznymi krzewami i drzewami liściastymi w poszyciu). Porastają one gleby bielcowe lub brunatne wylugowane oraz czarne ziemie wytworzone z piasków gliniastych zalegających na glinie lekkiej.

Lasy wilgotne występują na glebach murszowo-mineralnych, a w drzewostanie obok sosny występuje świerk, brzoza i olcha. Drzewostany mają niekorzystną strukturę wiekową, przeważają lasy młode nie przekraczające 40 lat.

W gminie Naruszewo lasy pełnią głównie funkcje: ekologiczne, ochronne oraz klimatyczne i nie mają większego znaczenia gospodarczego.

Porastające obszar wododziałowy (w Obszarze Chronionego Krajobrazu) lasy stanowią zbiorowiska o dużym stopniu naturalności i pełnią ważną ekologiczną rolę (wiele funkcji). Są to lasy:

- glebochronne - utrwalają luźne piaszczyste podłoże i przyczyniają się do poprawy ich struktury wilgotności (zwiększenia wilgoci w glebie),
- wodochronne – regulują spływ powierzchniowy i retencjonują wody tj. zatrzymują odpływ wody opadowej i stabilizują (podnosząc) poziom wód gruntowych,
- klimatotwórcze - wpływ na mikroklimat.

Lasy i zbiorowiska roślinności wysokiej odgrywają też istotną rolę jako ostoje zwierzyny w ciągu dolinnych powiązań faunistycznych (ciągi ekologiczne o znaczeniu lokalnym i regionalnym).

Funkcję wodochronną poprzez stabilizację odpływu wód gruntowych i opadowych pełnią również łągi i olsy porastające obszary źródliskowe oraz tereny związane z siecią cieków powierzchniowych. Głównym składnikiem tych drzewostanów jest brzoza z dużym udziałem olchy.

Z punktu widzenia użyteczności dla społeczeństwa i kształtowania środowiska wyróżnia się lasy gospodarcze i lasy ochronne. Pogodzenie funkcji ekologicznych i produkcyjnych wymaga w perspektywie przebudowy drzewostanów w kierunku zbliżonym do naturalnego składu dla występujących siedlisk, w tym zwiększenia udziału dębów (dąbrowy). Dotyczy to głównie tych lasów gdzie występują sztucznie wprowadzone jednowiekowe i jedno warstwowe monokultury z sosną lub brzozą.

Skupiskami roślinności o charakterze unikalnym, w większości zabytkowym są parki podworskie, gdzie spotkać można takie gatunki drzew jak: graby pospolite, lipy drobnolistne, kasztanowce, klony, buki, wiązy, modrzewia, jesiony, świerki. Oprócz parków skupiskami zieleni zasługującymi na uwagę są skupiska zieleni pochodzenia kultowego – cmentarze i zieleń przykościelna, gdzie dominuje starodrzew.

1.8. Klimat lokalny i warunki arosanitarne

Według regionalizacji klimatycznej (R. Gumińskiego) gmina Naruszewo zakwalifikowana jest do dzielnicy klimatycznej środkowej, w części mazurskiej tej dzielnicy, nieco chłodniejszej.

Cechy charakterystyczne (ważniejsze) klimatu na omawianym obszarze to:

- średnia roczna temperatura powietrza na poziomie $7,6^{\circ}\text{C}$, przy średniej amplitudzie temperatur ca $21,5^{\circ}\text{C}$,
- przeciętna liczba dni mroźnych w roku wynosi przeciętnie 40–45 (najwięcej w styczniu i lutym), natomiast dni gorących - średnio 35 w roku (czerwiec, lipiec i sierpień),
- okres wegetacyjny (średnia dobowa temperatura powyżej 5°C) trwa ok. 210 – 215 dni,
- średnio 50 dni w roku z mgłą,
- średni opad w wysokości poniżej 550 mm (najwyższe opady w czerwcu, lipcu i sierpniu),
- przewaga wiatrów zachodnich (udział sięga 16,4%) oraz południowo-zachodnich (15,3%).

Rozkład kierunków wiatru w poszczególnych porach roku odbiega od rozkładu rocznego. Zimą, wiosną i latem dominują wiatry zachodnie, jesienią natomiast południowo – zachodnie. Cisze atmosferyczne (ca 7% dni) obserwowane są najczęściej w miesiącach letnich i jesiennych.

Warunki wietrzne na obszarze gminy ocenia się jako sprzyjające – charakteryzujące się dostatecznym przewietrzaniem i niezbyt intensywnym nawietrzaniem.

Lokalne warunki klimatyczne na terenie gminy różnią się w zależności od warunków fizjograficznych. Dobrymi warunkami termicznymi cechują się obszary wyniesione o głębokim zaleganiu wód gruntowych. Mało korzystne warunki termiczne posiadają dna dolin i obniżenia. Tereny te narażone są na duże dobowe amplitudy temperatur w okresie lata i znaczne spadki temperatur zimą.

Na warunki aerosanitarnie obszaru (stan czystości powietrza) wpływa zawartość różnorodnych substancji emitowanych do powietrza, ze źródeł antropogenicznych (paleniska domowe, kominy zakładów produkcyjnych i usługowych oraz komunikacji).

Obszar gminy Naruszewo cechuje się korzystnymi warunkami aerosanitarnymi. Brak tu uciążliwych obiektów przemysłowych degradujących środowisko przyrodnicze.

Na tło zanieczyszczeń powietrza wpływają głównie zanieczyszczenia emitowane przez paleniska domowe. Ogrzewanie budynków odbywa się z indywidualnych kotłowni, gdzie z reguły spalane są paliwa stałe – węgiel i koks, o znacznych zawartościach zanieczyszczeń (związki: siarki, azotu, węgla i pyły).

Uciążliwości o charakterze lokalnym mogą wystąpić w bezpośrednim sąsiedztwie większych obiektów hodowlanych, co wiąże się z emisją substancji zapachowo czynnych.

Liniowymi źródłami zanieczyszczenia powietrza są szlaki komunikacyjne o znacznym natężeniu ruchu. Największy zasięg uciążliwości (do 100 m) i negatywne oddziaływanie w postaci hałasu i zanieczyszczeń komunikacyjnych, będą występowały wzdłuż drogi krajowej nr 50 (obiekt – inwestycja mogąca pogorszyć stan środowiska) oraz wojewódzkich (570 i 571). Liniowym źródłem potencjalnego zagrożenia jest ropociąg, wzdłuż którego ustalono obszar ograniczonego użytkowania.

Stężenie zanieczyszczeń gazowych i pyłowych w powietrzu (emisja) na obszarach wiejskich jest wielokrotnie niższe niż w miastach, z uwagi na mniejszą ilość źródeł zanieczyszczeń (niższa emisja).

Zanieczyszczenie powietrza dwutlenkiem siarki utrzymuje się na poziomie niskim - średnioroczne stężenia notuje się poniżej 10% normy. Przeciętne wartości stężeń SO_2 wykazują znaczne wahania sezonowe, są nawet 4-krotnie wyższe zimą niż latem.

Dwutlenek azotu (podstawowe zanieczyszczenie energetyczne i motoryzacyjne) wykazywał w 1998 r. niski poziom stężeń średniorocznych - 60% normy (największego dopuszczalnego stężenia NDS), tj. około $28-30 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Wyższe stężenia mogą wystąpić na obszarach przylegających do drogi krajowej (nr 50), gdzie występuje duże natężenie ruchu komunikacyjnego oraz w sąsiedztwie innych ruchliwych szlaków komunikacyjnych.

Stężenia pyłu zawieszonego związane są głównie z emisją pochodzącą ze spalania paliw stałych, dlatego wyższe wartości stężeń występują zwykle na obszarach zurbanizowanych (źródła niskiej emisji - opalane węglem kamiennym).

Na terenie gminy pył w powietrzu może pochodzić ze źródeł naturalnych, tj. z powierzchni ziemi, co jest związane z zabiegami agrotechnicznymi (szczególnie w okresie nasilonych prac polowych). W ostatnich latach (pomiar w Płońsku) nie zanotowano przekroczeń wartości dopuszczalnych NDS, tj. $75 \mu\text{g}/\text{m}^3$ a średnioroczne wartości stężeń pyłu zawieszonego nie przekraczały $16 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Hałas i wibracje są „zanieczyszczeniami” środowiska przyrodniczego, które charakteryzują się mnogością źródeł występowania, tworząc klimat akustyczny obszaru. Obok hałasu związanego z mechanizacją prac w rolnictwie (źródła rozproszone oddalone od zabudowy mieszkaniowej), poważnym źródłem liniowym hałasu na terenie gminy są drogi (krajowa nr 50 i wojewódzkie – 570 i 571). Pozostałe ciągi komunikacyjne nie powinny stanowić uciążliwości.

Z badań ogólnopolskich wynika, że w województwie mazowieckim wskaźnik ludności zagrożonej hałasem ponadnormatywnym (LZH) kształtuje się poniżej 25%, w powiecie Płońskim (i w Naruszewie) - poniżej 15%.

Na obszarach przylegających do drogi krajowej nr 50 głównie w miejscowościach: Radzyminek, Wróblewo, Kozarzewo i Nacpolsk może wystąpić dość uciążliwy (dla mieszkańców) hałas komunikacyjny.

Źródłem fal elektromagnetycznych są stacje bazowe telefonii komórkowej (Tustan i Drochówka), jednak ich obszar oddziaływania znajduje się poza strefą, w której przebywają ludzie (na wysokościach od 40 do 60 m n.p.t.).

1.9. Zagrożenia środowiska przyrodniczego

Zagrożenia dla środowiska przyrodniczego mogą wynikać z:

- warunków naturalnych - budowa geologiczna, ukształtowanie terenu, sieć hydrograficzna, pokrycie terenu, np. zagrożenie powodziowe, erozja gleby w obrębie utworów morenowych itp.,

- aktualnego stanu jakości jego komponentów oraz odporności na antropopresję (np. biotyczne i abiotyczne zagrożenie lasów),
- stopnia antropogenicznych przekształceń, tj. istniejącego zagospodarowania i sposobu użytkowania, które decydują o możliwości wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska (NZŚ).

Zagrożenie powodzią może wystąpić na skutek długotrwałych i intensywnych opadów atmosferycznych, roztopów wiosennych na obszarach obniżen terenowych i dolin rzecznych, do których należą obszary źródliskowe (położone najniżej).

Zagrożenie lasów w gminie może być spowodowane czynnikami abiotycznymi (zmiana stosunków wodnych, zagrożenie pożarowe) oraz czynnikami biotycznymi, tj. chorobami grzybowymi (na leśnych terenach porolnych) i szkodnikami owadziemi.

Na analizowanym terenie nie notuje się (wzmoczonych) przejawów erozji, która mogłaby powodować degradację gleby. Najbardziej narażony na erozję – obszar wododziałowy jest porośnięty lasem (glebochronnym).

Jakość komponentów środowiska jest wynikiem przekształceń związanych z działalnością człowieka (rolnictwo, przemysł, osadnictwo). Głównym przejawem antropogenicznych zagrożeń środowiska przyrodniczego są zanieczyszczone wody powierzchniowe (deficyt jakościowy), w związku z brakiem kompleksowego rozwiązania gospodarki ściekowej i utylizacji odpadów komunalnych.

Istniejące składowisko odpadów komunalnych (w Naruszewie Starym) może zagrażać jakości wód podziemnych, szczególnie w sytuacji, gdy będzie funkcjonowało jako wylewisko. Wysypisko nie posiada żadnych zabezpieczeń chroniących środowisko (w tym wody), prezentuje niski poziom techniczny i nie spełnia wielu wymogów sanitarnych poza korzystnym usytuowaniem względem zabudowy mieszkaniowej.

Złóża kopalin użytecznych (o znaczeniu ponadlokalnym) na terenie gminy położone są w obszarze chronionego krajobrazu. Wydobywany materiał wykorzystywany jest jedynie na potrzeby lokalne, dlatego nie przewiduje się zagrożeń walorów przyrodniczych w wyniku eksploatacji kruszywa naturalnego.

Stacje bazowe telefonii komórkowej (Tustań, Drochówka) są źródłem fal elektromagnetycznych. Obiekty te nie będą stanowiły uciążliwości dla ludzi – dla sfery mieszkaniowej, z uwagi na ich usytuowanie na terenach wolnych od zabudowy.

Nadzwyczajne zagrożenia środowiska (NZŚ) powodowane gwałtownym zdarzeniem nie będącym klęską żywiołową mogą wywołać znaczne zniszczenia w środowisku lub pogorszenie jego stanu, stwarzając poważne, powszechne niebezpieczeństwo dla zdrowia i życia ludzi.

Największe zagrożenia pożarowe notuje się na terenach leśnych (I kat. zagrożenia), na obszarach zwartej zabudowy wiejskiej oraz w sąsiedztwie liniowych źródeł NZŚ związanych z transportem surowców, materiałów i produktów niebezpiecznych w tym łatwopalnych).

Zagrożenia dla środowiska związane z sytuacjami nadzwyczajnymi wynikają z dotychczasowych planów i istniejącego stanu zainwestowania:

- rurociąg „Przyjaźń” (transportujący ropę naftową do petrochemii w Płocka),
- droga krajowa i wojewódzkie (transport materiałów niebezpiecznych).

Duże straty w środowisku mogą wystąpić w związku z sytuacjami awaryjnymi i nadzwyczajnymi zagrożeniami, w rejonie drogi krajowej, wzdłuż rurociągu „Przyjaźń” oraz w sąsiedztwie obiektów mogących pogorszyć stan środowiska. W ich wyniku możliwe jest przedostawanie się do gruntu i wód gruntowych dużych ilości różnorodnych substancji, w tym również toksycznych, do których należą: węglowodory (ropa naftowa, transportowane drogami TŚP np. kwasy, zasady, pestycydy).

2. OBSZARY I OBIEKTY CHRONIONE

2.1. Obszary i obiekty prawnie chronione

Na obszarze gminy funkcjonuje rozbudowany przestrzennie system obszarów prawnie chronionych, w skład którego wchodzi: rezerwat przyrody „Noskowo”, obszar chronionego krajobrazu (Naruszewski i Krysko-Joniecki) i użytki ekologiczne.

Całość obszarów prawnie chronionych na obszarze gminy wynosi 6 884,33 ha i stanowi 43,1% jej terenu.

- **rezerwat przyrody „Noskowo”** – utworzony został Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 4 kwietnia 1977 roku (M.P. Nr 10 z 1977 roku, poz. 64) na powierzchni 75,79 ha.

Położony jest na terenie Nadleśnictwa Płońsk, Leśnictwa Tustań. Nazwa rezerwatu pochodzi od nazwy uroczyska, na terenie którego się znajduje. Rezerwat utworzony został dla ochrony wielogatunkowego lasu liściastego, w którym dominują ca 200 letnie pomnikowe drzewa (jesion, wiąz, grab, klon, jawor, dąb). Najbardziej okazałym drzewem jest jesion wyniosły, rosnący na krawędzi doliny strumienia (pierśnica 166 cm, wysokość 39 m). W skład rezerwatu wchodzi następujące kategorie gruntów:

– grunty leśne	- 74,02 ha,
– nieużytki (bagna)	- 0,52 ha,
– tereny komunikacyjne	- 0,90 ha,
– rowy	- 0,35 ha.

- **obszar chronionego krajobrazu** - wyznaczony Uchwałą nr 59/X/90 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Ciechanowie z dnia 23.04.1990 r. oraz Rozporządzeniem nr 8/98 Wojewody Ciechanowskiego z dnia 28.05.1998 r. na terenie gminy Naruszewo zajmuje 6 874,76 ha, co stanowi 43,0% ogólnej powierzchni. W obrębie OChK w gminie wyróżnia się fragmenty obszarów: Naruszewski i Krysko-Joniecki Obszar Chronionego Krajobrazu. Użytkowanie gruntów w OChK przedstawia poniższe zestawienie:

OChK	Pow. ogółem w ha	w tym					
		użytki rolne		lasy i grunty leśne		nieużytki	
		ha	%	ha	%	ha	%
Krysko-Joniecki	857,85	661,23	77,1	125,50	14,6	11,33	1,3
Naruszewski	6 016,91	3 634,38	60,4	2 060,33	34,2	25,59	0,4
R a z e m:	6 874,76	4 295,61	62,5	2 185,83	31,8	36,92	0,5

W obszarze chronionego krajobrazu w gminie Naruszewo grunty biologicznie czynne zajmują 6518,36 ha, co stanowi 94,8% jego powierzchni. Widoczny jest duży udział użytków rolnych – 62,5% oraz znaczny udział lasów, które zajmują 2185,83 ha i stanowią 31,8% jego powierzchni. W okresie perspektywicznym zakłada się wzrost lesistości tego obszaru poprzez zalesienia gleb mało przydatnych dla rolnictwa.

- **użytki ekologiczne** - utworzone Rozporządzeniem nr 14/96 Wojewody Ciechanowskiego z dnia 30 października 1996 roku o łącznej powierzchni 1,95 ha na terenie:
 - Leśnictwa Tustań - nr 33, oddz. 310_i o pow. 0,31 ha,
 - nr 34, oddz. 310_j o pow. 0,74 ha,
 - nr 35, oddz. 341_d o pow. 0,90 ha,
 - Leśnictwa Żurawin - nr 36, oddz. 398_a o pow. 4,72 ha,
 - nr 37, oddz. 398_d o pow. 2,92 ha,
 - nr 38, oddz. 398_g o pow. 1,96 ha

Elementami podlegającymi ochronie są również **pomniki przyrody**:

- **ożywionej** (drzewa lub grupy drzew) na terenie:

wsi Krysk	- jesion wyniosły zwany „Mocarzem”,
	- jesion wyniosły, dąb szypułkowy (teren parku),
Radzymina	- dąb szypułkowy (teren parku),
Strzembowa	- 3 topole (teren parku),
Drochowa	- dąb szypułkowy,
Naruszewa	- lipa drobnolistna,
Leśnictwa Tustań	- 3 dęby szypułkowe,
Leśnictwa Nacpolsk	- 5 lip drobnolistnych
- **nieożywionej** – głaz narzutowy (granitognejs) na terenie gruntów wsi Wróblewo.

2.2. Powiązania przyrodnicze

Gmina Naruszewo leży na uboczu głównych ciągów powiązań przyrodniczych północno-wschodniego rejonu woj. mazowieckiego.

Cała gmina wraz z byłym woj. ciechanowskim należy do obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski” obejmującego północno-wschodnią część kraju.

Intensyfikacja rolnictwa, związana z użyciem nawozów sztucznych i powszechnie stosowanie środków ochrony roślin, melioracje odwadniające i intensyfikacja gospodarki leśnej, zredukowały różnorodność siedlisk (powodując ich zubożenie). Szereg gatunków związanych z lasami pierwotnymi wycofało się ze znacznych obszarów. Rozmieszczenie siedlisk i ostoje zwierząt pokrywają się ściśle z rozmieszczeniem szaty roślinnej na terenie gminy oraz ciekami wodnymi.

Pomimo tych niesprzyjających okoliczności świat zwierzęcy reprezentowany jest przez dość liczne gatunki i rodzaje. Z większych zwierząt najczęściej spotkać można dziki, sarny, jelenie, lisy i zające. Na polach występuje kuropatwa pospolita, natomiast wokół zagród wiejskich coraz rzadziej bocian biały. Spośród ptaków zamieszkujących tereny podmokłe wymienić należy różne rodzaje kaczek, kurek wodnych, w lasach puchacza, kanię rudą i gołębia siniaka.

W niewielkiej odległości do terenu gminy (południowy skraj powiatu - na długości 15 km) istnieje fragment ostoi przyrodniczej Dolina Środkowej Wisły. Jest to ostoja florystyczna i ptasia, o randze europejskiej, wykształcona na siedliskach wód śródlądowych, muraw i łąk, lasów i terenów rolniczych, stanowi dziedzictwo przyrodnicze Polski o randze europejskiej. Dalej, na południe – za Wisłą (ca 5 km) jest Kampinoski Park Narodowy uznany za rezerwat biosfery.

3. WALORY PRZYRODNICZO-REKREACYJNE

O atrakcyjności turystycznej obszaru gminy Naruszewo i jego przydatności do rozwoju funkcji turystycznej decydują walory i jakość środowiska przyrodniczego:

- czyste powietrze i korzystne warunki klimatyczne,
- urozmaicona rzeźba terenu - zróżnicowanie hipsometryczne i genetyczne form ukształtowania terenu,
- powierzchnie leśne (ca 16,5 % pow. gminy) o korzystnych dla rekreacji warunkach siedliskowych i mikroklimatycznych,

- osobliwości przyrodnicze w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu, rezerwatu Noskowo i użytków ekologicznych (na terenie gminy) oraz w międzynarodowym korytarzu ekologicznym – dolina Wisły z rezerwatami (w sąsiedztwie gminy), które mogą być udostępnione dla zainteresowanych turystów ekologów dzięki szlakom turystycznym i dydaktycznym,
- sąsiedztwo z rezerwatem biosfery (ca 15 km) czyni teren gminy atrakcyjnym rekreacyjnie z uwagi na możliwość (i warunki) lokalizacji wypadowej bazy turystycznej ogólnodostępnej i indywidualnej.

Dla rozwoju turystyki i wypoczynku istotna jest również dostępność terenów, tj. dogodny dojazd (sieć dróg) do miasta powiatowego i do stolicy oraz znaczny udział gleb o niskiej przydatności do produkcji rolnej.

Aktualnie zabudowa o charakterze letniskowym (w tym domy letnie) występuje jedynie we wsiach: Strzembowo, Srebrna, Sobanice, Krysk.

Niewielki stopień turystycznego zainwestowania można uznać za czynnik korzystny, można bowiem zaplanować kompleksowo rozwój funkcji rekreacyjnej i zgodnie z wymogami ekorozwoju gminy.

Warunki przyrodnicze predysponują obszar gminy do rozwoju funkcji rekreacyjnej, w tym turystyki pobytowej głównie na bazie istniejących siedlisk (agroturystyka), głównie w Obszarze Chronionego Krajobrazu. Lokalizacja terenów rekreacyjnych wskazana jest w istniejących jednostkach osadniczych lub w ich sąsiedztwie, co umożliwi w przyszłości uzbrojenie terenu.

3.1. Warunki mikroklimatyczne dla rozwoju rekreacji

Obszar gminy Naruszewo położony jest w obrębie terenów objętych klimatem Regionu Mazurskiego, który kształtuje się pod dominującym wpływem Morza Bałtyckiego modyfikowanym od wschodu wpływem klimatu kontynentalnego. Gmina charakteryzuje się korzystnymi warunkami klimatycznymi. Notuje się tam: mniejsze zachmurzenie, duże nasłonecznienie, wyższe średnie temperatury, mniejsza wilgotność i niższe opady (w skali województwa).

Na kształtowanie się warunków klimatycznych w gminie wpływają zasadniczo:

- ukształtowanie terenu - moreny czołowe, równina sandrowa, obniżenia terenowe tj. doliny rzeczne i obszary źródliskowe,
- kompleksy leśne - łagodzące wahania temperatury i siłę wiatru.

Rzeźba terenu i las przyczyniają się do zróżnicowania mikroklimatu w obszarze gminy. Znacznie chłodniej i wilgotniej jest w dolinie Naruszewki i podmokłych obszarach źródliskowych, gdzie również notuje się mniejsze wahania temperatury. Ciszej i cieplej jest w lasach, enklawach śródleśnych i w ich bezpośrednim sąsiedztwie. W obrębie wyniesień terenowych (moreny) i równiny sandrowej (np. w porównaniu do lasów) notuje się znaczne amplitudy temperatury (również w ciągu dnia), na co ma wpływ nasłonecznienie i większa siła wiatru. W skali aktywności biologicznej na analizowanym obszarze występuje klimat nizinny o umiarkowanych bodźcach klimatycznych, z miejscami o cechach klimatu leśnego.

Najbardziej korzystne warunki mikroklimatyczne, tj. termiczne i bioklimatyczne stwarzają bory sosnowe, szczególnie korzystne dla wypoczynku.

Dzięki produkcji fitoncydów (substancji bakteriobójczych) i odpowiedniej jonizacji powietrza bory działają leczniczo na drogi oddechowe i układ krążenia (normalizując ciśnienie tętnicze) oraz system nerwowy (uspokajająco).

Czyste powietrze i brak dużych źródeł emisji zanieczyszczeń jest niewątpliwym walorem obszaru gminy. Warunki mikroklimatyczne i aerosanitarnie w połączeniu z dogodnymi warunkami terenowymi (geologiczno – gruntowe), dostępnością terenu (korzystny dojazd do miast), podaż gruntów (terenów) i atrakcyjnością krajobrazową decydują o przydatności obszaru gminy dla rozwoju różnych form wypoczynku.

3.2. Atrakcyjność rzeźby terenu i krajobrazu

Ukształtowanie terenu i jego pokrycie (szatą roślinną) to podstawowe czynniki decydujące o walorach krajobrazowych tak istotnych dla rozwoju różnych form turystyki i wypoczynku. Zróżnicowanie hipsometryczne (różnice wysokości względnych wynoszą ponad 20 m) i genetyczne formy rzeźby terenu (obniżenia terenowe w obrębie obszarów źródliskowych, moreny czołowe i boczne, oraz równina sandrowa) decydują o znacznej atrakcyjności obszaru.

Obszar gminy Naruszewo znajduje się w południowo – wschodniej części jednostki geomorfologicznej – Wysoczyzny Płońskiej, ukształtowanej głównie pod wpływem procesów akumulacji lodowcowej, a następnie procesów erozji i denudacji.

W wyniku działalności lądolodu utworzyła się powierzchnia wysoczyzny morenowej w obrębie, której (lekko falistej) występuje rzeźba polodowcowa (morenami oraz zagłębieniami wytopiskowymi). Na znacznym obszarze spadki terenu nie przekraczają tu 5% (2 – 5), korzystne dla zainwestowania również rekreacyjnego. Większe urozmaicenie występuje w centralnej części gminy, gdzie wzgórza moren czołowych tworzą pagórki ca 10-30 m wysokości względnej, o nachyleniu zboczy do 10% nieznacznie ogranicza rekreacyjne zagospodarowanie terenu. Wysoczyznę lodowcową rozcinają (w północnej części) doliny rzeczne: Naruszecki, Żurawianki oraz w części południowej dolina Strugi, urozmaicające krajobraz.

Najciekawszej pod względem konfiguracji terenu: wzgórza moren czołowych tzw. Kobylnickie, pagórki kemowe oraz obniżenia powytopiskowe, występują w strefie marginalnej. Jedno pasmo wzgórz moren czołowych ciągnie się od Nacpolska przez Naruszewo do Kryska, drugie od Żukowa w kierunku południowo-wschodnim. Występujące na zapleczu moren czołowych pagórki kemowe o wysokości względnej do ca 15 m i nachyleniach zboczy 5 – 8 % oraz towarzyszące im prawie płaskie obniżenia (wytopiskowe), urozmaicają monotony mazowiecki krajobraz.

3.3. Warunki wodno – gruntowe

Warunki wodno – gruntowe, mogą sprzyjać rekreacyjnemu zagospodarowaniu (np. malowniczy ciek albo zbiornik wodny) lub mimo dużej atrakcyjności stwarzać duże ograniczenie w zakresie zainwestowania turystycznego, ze względu na konieczność ochrony wód (powierzchniowych) przed zanieczyszczeniem.

Do terenów z ograniczeniami (na obrzeżu Wzniesień Naruszeckich) należy zaliczyć obszary źródliskowe cieków:

- Naruszecki (dopływ Płonki)- w rejonie Radzymina,
- Żurawianka (dopływ Płonki)- w rejonie wsi Srebrna,
- Struga, wpadająca bezpośrednio do Wisły - w pobliżu Strzembowa.

Warunki gruntowo – wodne w tym rejonie nie są sprzyjające do lokalizacji turystycznych obiektów kubaturowych. Z uwagi na płytko zalegające wody gruntowe (w warstwach piaszczystych budujących dna dolin) kontaktujące się z wodami występującymi w osadach piaszczystych wysoczyzny. Mikroklimatyczne warunki obniżeń terenowych z olszami i zaroślami łągowymi są niekorzystne dla rekreacji.

Ze wzrostem odległości od obszarów dolinnych, zmniejsza się - zależność okresowych wahań lustra wody (od opadów atmosferycznych i warunków infiltracji) oraz zagrożenie dla jakości wód. Poprawia się mikroklimat i warunki geologiczno – gruntowe dla lokalizacji obiektów o charakterze turystyczno – wypoczynkowym. Wzrasta przydatność terenów dla zabudowy i zagospodarowania turystycznego.

3.4. Przydatność rekreacyjna lasów

Lasy i zieleń wysoka zajmują w gminie 16,6% ogólnej powierzchni. Na terenach nizinnych za korzystną dla rekreacji uznaje się lesistość powyżej 15%. Szata roślinna obok rzeźby terenu jest bardzo istotnym walorem przyrodniczo-krajobrazowym i rekreacyjnym gminy Naruszewo.

Obszary leśne oraz tereny do nich przyległe mają szczególnie korzystne warunki mikroklimatyczne klimatyczne dla rekreacji. Drzewostany przyczyniają się do łagodzenia ekstremalnych temperatur, ogranicza prędkość i siłę wiatrów oraz zwiększa częstotliwość występowania ciszy, wpływa korzystnie na wyrównanie dobowych wahań wilgotności. Tereny leśne rozproszone po całym obszarze gminy, wpływają w znacznym stopniu na poprawę walorów krajobrazowych terenu.

Położony w centralnej części terenu gminy największy kompleks leśny znajduje się w obszarze chronionego krajobrazu (predysponowanym do rozwoju turystyki i wypoczynku).

Duża powierzchnia leśna o znacznej różnorodności siedliskowej sprzyja tworzeniu biocenoz odpornych na antropopresję (i na użytkowanie rekreacyjne). W ocenie przydatności lasów dla potrzeb turystyki uwzględnia się następujące kryteria:

- funkcje ochronne lasu (wodo- i glebochronne lasów obszaru chronionego krajobrazu),

- typ siedliska (najbardziej korzystne dla rekreacji są bory suche, świeże i mieszane) wiek drzewostanu - powyżej 20 lat (młodniki i lasy do lat 20-tu powinny być wyłączone z turystycznego użytkowania - niska odporność na antropopresję),
- warunki zdrowotne i klimatyczne wnętrza lasu,
- obecny stan równowagi ekologicznej lub stopień degradacji oraz odporność na antropopresję.

Jest to las na siedliskach boru mieszanego, świeżego i lasu mieszanego świeżego z dominującym drzewostanem sosnowym i dębowym w wieku powyżej 40 lat, co decyduje o znacznej odporności na antropopresję (na niszczenie).

Urozmaicona rzeźba terenu w tym rejonie sprawia, że są to lasy atrakcyjne krajobrazowo, o korzystnych warunkach mikroklimatycznych i zdrowotnych, dobrze naświetlone – odpowiednie dla wszelkich form wypoczynku.

W związku ze wzrostem popytu na grunty budowlane i rekreacyjne oraz naturalne uwarunkowania - do rozwoju funkcji wypoczynkowej predysponowane są następujące jednostki osadnicze położone w centralnej części gminy; Strzembowo, Krysk, Drochowo, Srebrna, Potyry. Dominującą formą może być agroturystyka i zabudowa letniskowa w jednostkach osadniczych w sąsiedztwie lasów.

Bardzo korzystne warunki termiczne i bioklimatyczne dla rekreacji wytwarzają bory sosnowe. Z uwagi na wytwarzane fitoncydy i jonizację powietrza, wykazują działania lecznicze na drogi oddechowe i układ krwionośny (normalizując ciśnienie tętnicze) oraz na układ nerwowy (działając uspokajająco).

Rola lasów łągowych i olsów (w obrębie obniżeń terenowych i dolin rzecznych) w krajobrazie nizinym i biocenozach wodno - lądowych jest znacząca.

W gminie przeważają lasy korzystne dla rekreacji (siedlisko, mikroklimat). Najbardziej atrakcyjne dla wypoczynku dziennego są lasy położone w środkowej części gminy, gdzie przydatność ich może być miejscami ograniczona niskim wiekiem drzewostanu.

3.5. Rekreacyjna przydatność wód powierzchniowych

Rzeki w gminie nie mogą być szlakami wodnymi. Realizacja programu małej retencji (w tym utworzenie zalewu w rejonie Naruszewa) stworzy w przyszłości warunki do wypoczynku nadwodnego i uatrakcyjni rekreacyjnie ten obszar.

Ograniczeniami rekreacyjnego wykorzystania cieków są nierównomierne, niskie przepływy (występowanie niżówek w okresie letnim) i jakość prowadzonych wód przez ciek (wynikające z nieuregulowanej gospodarki ściekowej), szczególnie w okresie wypoczynkowym, tj. maj - wrzesień. Do bezpośredniego rekreacyjnego użytkowania wód powierzchniowych konieczna jest poprawa jakości do klasy II.

Cieki w gminie Naruszewo nie mają znaczenia turystycznego, z uwagi na występujące niskie przepływy.

3.6. Osobliwości przyrodnicze

Środowisko tworzy warunki do realizacji funkcji rekreacyjnej. Obszary o najcenniejszych zasobach przyrodniczych, w tym objęte ochroną prawną (włączone do systemu obszarów chronionych), oraz dobra kultury (walory kulturowe) podnoszą walory turystyczne obszaru gminy.

Jedną z funkcji obszaru chronionego krajobrazu (fragmenty Naruszewskiego i Krysko – Jonieckiego OChK) obejmującego środkową, południową i wschodnią części gminy (obok funkcji ochronnej) jest tworzenie warunków do rekreacji – wypoczynku i biologicznej odnowy człowieka.

Rezerwat leśny „Noskowo (o powierzchni 75,79 ha), to obszar wielogatunkowy starodrzewia o charakterze naturalnym (wzbogaca i uatrakcyjni obszar gminy), na pewno zainteresuje turystę i przyrodnika.

Ponadto elementami wzbogacającymi walory przyrodniczo – rekreacyjne są:

- użytki ekologiczne (na terenie leśnictw - Tustań i Żurawin),
- pomniki przyrody (pojedyncze drzewa, grupy drzew oraz głąz narzutowy),
- parki podworskie w wsiach: Krysk, Nacpolsk, Pieścidla, Radzymin, Sobanice, Strzembowo, Zaborowo.

Obszary i obiekty chronione to osobliwości przyrodnicze terenu, które uatrakcyjniają turystycznie gminę, ale jednocześnie zgodnie z zasadami gospodarowania stwarzają pewne ograniczenia.

III. OCHRONA WARTOŚCI KULTUROWYCH

Najstarsze ślady bytności człowieka na terenie obecnej gminy Naruszewo pochodzą z neolitu, tj. młodszej epoki kamiennej (ok. 3000 lat p.n.e.) i związane są z kulturą amfor kulistych.

We wczesnym średniowieczu na terenie tym funkcjonowały dwa grody: w Pieścidlach i Radzyminie.

Brak stanowisk archeologicznych nie jest jednoznaczny z pustką osadniczą - jest przede wszystkim wynikiem niepełnego przebadania pod tym względem oraz, być może, wcześniejszego zniszczenia stanowisk.

Pomimo niepełnego przebadania archeologicznego można wnioskować, że obszar gminy był dość gęsto zasiedlony.

Wykaz stanowisk archeologicznych

<u>Miejscowość</u>	<u>nr stanowiska</u>	<u>typ stanowiska</u>	<u>chronologia</u>	<u>kultura</u>
Kębłowice	1/51-60	cmentarzysko?	okr.lateński	przeworska
Łazęki	5/51-59	cmentarzysko	neolit	amfor kulist.
Nacpolsk	4/51-59	cmentarzysko?	neolit	amfor kulist.
Naruszewo	3/50-60	cmentarzysko	neolit/wcz.średn.	amfor kulist.
Pieścidla	5/50-60	skarb	wcz.średniowiecze	-
		grodzisko	wcz.średniowiecze	-
	2/52-61	cmentarzysko	wcz.średniowiecze	-
Potyry	1/50-59	cmentarzysko	neolit	amfor kulist.
	7/50-60	znaleziska luź.	Nowożytość	-

Najstarsze informacje dotyczące istnienia na terenie obecnej gminy dotyczą miejscowości: Postróże – XII w., Żukowo – 1247 r., Nacpolsk i Wróblewo – 1254 r., Naruszewo – XIV w., Radzymiń – 1353 r., Krysk – 1481 r., Sobanice – XVI w. (prawdopodobnie są wiele starsze – są ślady grodziska i cmentarzyska), Wichorowo – XVI wiek.

W szeregu miejscowości gminy zachowało się sporo obiektów zabytkowych, z których jedynie niewielka ilość została wpisana do rejestru zabytków. Wśród obiektów zabytkowych większość stanowią budynki mieszkalne i gospodarskie, powstałe na przełomie wieków i na początku XX wieku. Są one stopniowo wypierane przez nową zabudowę, która często swą nieodpowiednią skalą, bryłą i detalem z otoczeniem dewastuje krajobraz wiejski.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków

Miejscowość	funkcja	nr rej.	okres powstania
Krysk	kościół paraf.p.w. Św.Florigana, ogrodzenie, dzwonnica, cmentarz kość.	118/76-696/62WA	
Krysk	park podworski	165/76	XVIII/XIX w.
Nacpolsk	park podworski	166/76	pocz. XIX w.
Nacpolsk	budynek pałacu, oficyna, most, brama do parku	410/98	
Naruszewo	kościół paraf.p.w. Trójcy Przenajśw., dzwonnica, Cmentarz przykość.	309/91	
Pieścidła	park podworski	167/76	II poł. XIX w.
Pieścidła	grodzisko wczesnośredn.	337/93	XII w.
Radzymin	kościół paraf.p.w. Św.Piotra i Pawła cmentarz przykość., warstwa kulturowa, dzwonnica	84/76-562/62 WA	XV w.
Radzymin	grodzisko	208/79-774/67 WA	wcz. średniow.
Radzymin	park podworski	222/80	pocz. XX w.
Sobanice	zespół podworski: dwór, szpaler wiązowo-lipowy i dwie aleje przydrożne drzew	223/80	1 poł. XIX w.
Strzembowo	park podworski	168/76	2 poł. XIX w.
Wróblewo	zespół podworski: dwór, piwnica, park, warstwa kultur.	402/97	pocz. XX w.
Zaborowo	zespół podworski: dwór, park	224/80	pocz. XX w.
Żukowo	cmentarzysko szkielet.	45/76-243/60 WA	wcz. średniow.

Poza ww. parkami pozostałości założen podworskich (majątków ziemskich) z budynkami dworów istnieją w miejscowościach: Skarboszewo i Wichorowo.

Cmentarze

<u>Miejscowość</u>	<u>wyznanie</u>	<u>rok budowy najstarszego nagrobka</u>
Krysk	rzym.-kat.	1842
Naruszewo	rzym.-kat.	1872
Radzymin	rzym.-kat.	1867
Radzyminek	mariawickie	1906
Żukowo	rzym.-kat.	1890

IV. STRUKTURA DEMOGRAFICZNO - SPOŁECZNA

1. ZAGADNIENIA DEMOGRAFICZNE

Według danych Urzędu Statystycznego w Ciechanowie na koniec 2000 r. gmina Naruszewo liczyła 7 021 mieszkańców, co stanowi około 7,7% ludności powiatu płońskiego i około 0,1% ludności województwa mazowieckiego.

Pod względem wielkości zaludnienia gmina należy do największych w powiecie płońskim (zajmuje 4 miejsce wśród 10 gmin powiatu). Wskaźnik gęstości zaludnienia - 44 osoby/km² jest znacznie niższy od średniej gęstości zaludnienia całego powiatu (66 osób/km²), jak i terenów wiejskich powiatu (46 osób/km²).

W liczbie mieszkańców gminy dominują mężczyźni, którzy stanowią 51,2% całej populacji (3 595). Przewaga mężczyzn jest znaczniejsza niż średnio na terenach wiejskich powiatu. Na 100 mężczyzn w powiecie przypada średnio 98 kobiet, w gminie - 95. Niedobór kobiet na terenie gminy stopniowo rośnie. Według Narodowego Spisu Powszechnego 1970 r. w gminie jeszcze utrzymywała się przewaga kobiet - na 100 mężczyzn przypadało 101 kobiet, w 1978 r. wskaźnik ten wynosił - 99, a w 1988 r. - 96.

Struktura demograficzna gminy według podstawowych grup wieku na tle powiatu płońskiego kształtuje się następująco:

Grupa wieku	Gmina		Powiat	
	osoby	%	wieś	ogółem
• przedprodukcyjna (0-17 lat)	1 737	24,7	25,7	25,3
• produkcyjna (18 - 59 l. kobiety, 18 - 64 l. mężczyźni)	4 040	57,6	56,6	59,0
• poprodukcyjna (60 l i > kobiety, 65 l i > mężczyźni)	1 244	17,7	17,7	15,7
O g ó ł e m	7 021	100,0	100,0	100,0

Gmina charakteryzuje się mało korzystną - „starą” strukturą wieku w porównaniu z pozostałymi terenami wiejskimi powiatu (przy takim samym odsetku ludności w wieku poprodukcyjnym - 17,7%, znacznie niższy odsetek dzieci i młodzieży: gmina - 24,7%, pow. - 25,7%).

Tak ukształtowana struktura wieku jest wynikiem zachodzących na terenie gminy zmian w ruchu naturalnym i wędrownym (migracjach) ludności.

Kształtowanie się podstawowych zjawisk demograficznych w gminie w okresie lat 1990 - 2000 (według danych Urzędu Statystycznego) przedstawia poniższa tablica.

Rok	Ludność ogółem	Ruch naturalny			Migracje		
		Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Napływ	Odływ	Saldo migracji
w o s o b a c h							
1990	7 277	121	74	47	46	169	-123
1991	7 214	111	131	-20	44	87	-43
1992	7 252	114	91	23	70	148	-78
1993	7 216	93	104	-11	81	106	-25
1994	7 198	92	101	-9	60	79	-19
1995	7 173	100	85	15	51	107	-56
1996	7 160	96	85	11	75	121	-46
1997	7 155	94	97	-3	70	91	-21
1998	7 086	85	102	-17	59	109	-50
1999	7 038	84	93	-9	58	105	-47
2000	7 021	82	80	2	86	114	-28

Uwaga: Stan ludności wg stałego miejsca zameldowania.

Liczba ludności gminy wykazuje tendencję spadkową, co jest rezultatem zarówno malejącego przyrostu naturalnego, jak i ujemnego salda migracji (przewagi odpływu ludności z gminy nad napływem). W latach 1990 – 2000 liczba mieszkańców gminy zmniejszyła się o 256 osób, co oznacza średnioroczne tempo spadku rzędu -0,4%. Średnia roczna liczba urodzeń wynosiła w omawianym okresie około 107 i znacznie zbliżyła się do średniej liczby zgonów – 104. W tym czasie meldowało się w gminie na pobyt stały średnio 70 osób, natomiast wymeldowywało – 124 osoby. Teren gminy ma więc charakter odpływowy.

Struktura ludności według wieku mająca reperkusje na kształtowanie się struktur społeczno-ekonomicznych przedstawia się następująco:

Grupa wieku	Osoby	%
Wiek przedprodukcyjny:	1 737	24,7
0 - 2	254	3,6
3 - 6	363	5,2
7 - 12	571	8,1
13 - 15	305	4,3
16 - 17	244	3,5
Wiek produkcyjny mobilny:	2 660	37,9
18 - 44 l. kobiety	1 164	16,6
18 - 44 l. mężczyźni	1 496	21,3
Wiek produkcyjny niemobilny:	1 380	19,7
45 - 59 l. kobiety	597	8,5
45 - 64 l. mężczyźni	783	11,2
Wiek poprodukcyjny:	1 244	17,7
60 lat i więcej kobiety	823	11,7
65 lat i więcej mężczyźni	421	6,0
O g ó ł e m	7 021	100,0

2. RYNEK PRACY

Liczba pracujących w gospodarce narodowej (na koniec 1999 r.) w układzie sektorowym przedstawia się następująco:

Wyszczególnienie	osoby	%
Ogółem ¹⁾ :	755	100,0
w tym: kobiety	215	28,5
• Sektor rolniczy		
Ogółem	476	63,1
kobiety	34	4,5
• Sektor przemysłowy		
Ogółem	35	4,6
kobiety	9	1,2
• Sektor usługowy		
<i>Usługi rynkowe</i>		
Ogółem	49	6,5
Kobiety	31	4,1
<i>Usługi nierynkowe</i>		
Ogółem	195	25,8
kobiety	141	18,7

1) bez jednostek osób fizycznych zatrudniających do 5 osób

W sektorze usługowym, stanowiącym obecnie około 32% ogółu pracujących, dominującą pozycję stanowią zatrudnieni w usługach nierynkowych: administracji, edukacji, ochronie zdrowia i opiece społecznej (około 80 %).

W 1999 roku na ogólną liczbę pracujących w działach pozarolniczych w sektorze publicznym pracowało 231 osób (tj. około 31%), w sektorze prywatnym - 524.

Udział kobiet w populacji pracujących w działach pozarolniczych sięga obecnie 30 % i wykazuje tendencję rosnącą.

Aktywność ekonomiczną ludności związanej z rolnictwem (według danych Powszechnego Spisu Rolnego 1996 r.) przedstawia poniższe zestawienie:

Wyszczególnienie	Osoby	%
Ludność faktycznie zamieszkała w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego	5 046	X
Ludność ogółem w wieku 15 lat i więcej w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego	3 843	100,0
Pracujący ogółem	3 324	86,5
w tym:		
• w swoim gospodarstwie rolnym	2 817	73,3
z tego:		
- wyłącznie	2 781	72,4
- głównie	36	0,9
• poza swoim gospodarstwem rolnym	507	13,2
z tego :		
- wyłącznie	134	3,5
- głównie	373	9,7
Bezrobotni	27	0,7
Bierni zawodowo	492	12,8

Rozmiary bezrobocia na terenie gminy w latach 1994 -1999 przedstawia poniższe zestawienie:

Rok	Zarejestrowani bezrobotni	w tym kobiety
1994	541	226
1995	501	217
1996	448	198
1997	336	171
1998	355	182
1999	492	257
2000	571	263

Natężenie bezrobocia w gminie do 1997 roku malało, po czym zaczęło ponownie rosnać, aby w 2000 r. przekroczyć najwyższy dotychczasowy poziom roku 1994. Wśród zarejestrowanych bezrobotnych kobiety stanowią mniej niż połowę (46,1%).

Zarejestrowane bezrobocie w gminie utrzymuje się na poziomie wyższym od średniego wojewódzkiego, ale niższym od średniego powiatowego. Świadczy o tym wskaźnik bezrobocia (liczony w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym), który dla gminy wynosił w 2000 r. - 14,5%, dla pow. płońskiego - 16,0%, dla woj. - 9,4%.

Wśród bezrobotnych dominującą grupę stanowią roczniki 18 - 34 lata. Jest to grupa najbardziej mobilna, o najwyższej aktywności produkcyjnej, największej częstotliwości tworzenia gospodarstw domowych, największych potrzebach mieszkaniowych.

Jedną z najbardziej niebezpiecznych cech bezrobocia w gminie jest długi czas nieprzerwanej bierności zawodowej, spowodowanej niemożnością podjęcia pracy. Bezrobocie w gminie ma wciąż charakter długotrwały. W końcu grudnia 2000 r. bez prawa do zasiłku pozostawało 421 osób (tj. 73,7%).

3. SIEĆ OSADNICZA

W granicach gminy znajdują się 43 miejscowości (33 sołectwa). Miejscowości wg liczby mieszkańców (dane Urzędu Gminy) przedstawia poniższe zestawienie:

Jednostki sieci osadniczej wg liczby mieszkańców	Liczba miejscowości	Struktura %	Liczba ludności	Struktura %
do 50	6	13,9	211	2,9
51 - 100	7	16,3	542	7,6
101 - 200	18	41,9	2 603	36,3
201 - 300	8	18,6	1 841	25,7
301 - 400	1	2,3	355	5,0
401 - 500	2	4,7	852	11,9
powyżej 500	1	2,3	761	10,6
R a z e m:	43	100,0	7 165	100,0

Sieć osadnicza pod względem zaludnienia jest rozproszona, około 72% jednostek osadniczych, to miejscowości małe o zaludnieniu do 200 mieszkańców. Do największych pod względem liczby mieszkańców należą: Nacpolsk (761 osób), Radzymin (449), Strzembowo (403).

Rozmieszczenie przestrzenne ludności w gminie kształtuje się następująco (według danych Urzędu Gminy):

Miejscowość	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia (os./km ²)
1	2	3
Beszyno	24	92
Dłutowo	145	47
Drochowo	125	24
Drochówka	169	48
Grąbczewo	95	34
Januszewo	251	45
Kęblowice	123	25
Kozarzewo	134	31
Nowy Krysk	38	19
Krysk	229	45
Wola Krysk	48	40
Łazęki	164	38
Michałowo	104	38
Naruszewo	230	69
Nowe Naruszewo	166	37
Nowy Nacpolsk	96	56
Stary Nacpolsk	91	59
Nacpolsk PGR	761	146
Pieścidla	202	42
Postróże	229	48
Potyry	107	21
Radzymin	449	58
Radzyminek	60	50
Rąbież	107	66
Skarboszewo	158	60
Skarszyn	182	44
Skwary	205	58
Sobanice	243	38
Sosenkowo	139	79
Sosenkowo PGR	74	26
Srebrna	185	20

1	2	3
Stachowo	71	45
Strzembowo	403	31
Troski	120	58
Wichorowo	173	66
Wronino	32	42
Wróblewo	29	57
Wróblewo PGR	150	45
Zaborowo I + Zaborowo II	607	58
Żukowo	152	59
Żukowo – Poświętne	40	44
Żukówek PGR	55	13

4. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

4.1. Oświata i wychowanie

Wychowanie przedszkolne

Na terenie gminy (na koniec 2000 roku) liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) wynosiła 363, z tego dzieci w wieku 6 lat stanowiły 38 % (tj. 105).

W roku szkolnym 2001/2002 w gminie funkcjonują następujące placówki wychowania przedszkolnego - oddziały przedszkolne („0”) przy szkołach podstawowych w: Krysku, Nacpolsku, Naruszewie, Radzyminku, Sobanicach, Strzembowie i Zaborowie.

Na terenie gminy brak jest przedszkola.

Szkolnictwo podstawowe

W roku szkolnym 2001/2002 na terenie gminy funkcjonuje 7 szkół podstawowych w miejscowościach: Krysk, Nacpolsk, Naruszewo, Radzyminek, Sobanice, Strzembowo (filia szkoły w Naruszewie) i Zaborowo. Ogółem w 46 oddziałach uczy się 736 uczniów. Szkoły zatrudniają 48 nauczycieli na pełnych etatach.

Miejscowość	Oddziały	Uczniowie	Nauczyciele na pełnych etatach	Pomieszczenia do nauczania
Krysk	7	94	8	7
Nacpolsk	7	116	5	7
Naruszewo	7	146	6	7
Radzyminek	7	165	8	7
Sobanice	7	91	9	7
Strzembowo	4	28	4	4
Zaborowo	7	96	8	7
Gmina ogółem	46	736	48	46

Uwaga: łącznie z oddziałami „0”

Warunki nauczania w szkołach w roku szkolnym 2001/2002 są korzystniejsze niż średnio w powiecie płońskim, co obrazują następujące wskaźniki:

Wyszczególnienie	Gmina	Powiat
Liczba uczniów przypadająca na:		
• oddział	17	20
• nauczyciela pełnozatrudnionego	13	15
• pomieszczenie do nauczania	12	17

Budynki szkolne znajdują się w dobrym stanie technicznym, natomiast ich wyposażenie w odpowiednie, nowoczesne pomieszczenia do nauczania jest niewystarczające. Salą gimnastyczną pełnowymiarową dysponuje tylko szkoła w Nacpolsku, natomiast przy szkole w Naruszewie sala taka jest w budowie. W sale komputerowe wyposażone są 2 szkoły: w Nacpolsku i Naruszewie. Boiska szkolne znajdują się przy każdej szkole.

Na terenie gminy funkcjonują 2 gimnazja:

- gimnazjum w Naruszewie o 6 oddziałach, zatrudnia 5 nauczycieli na pełnych etatach, do którego uczęszcza 177 uczniów,
- gimnazjum w Nacpolsku o 6 oddziałach, zatrudnia 5 nauczycieli na pełnych etatach, do którego uczęszcza 138 uczniów.

Łącznie w roku szkolnym 2001/2002 uczęszcza do gimnazjów na terenie gminy 315 uczniów.

Szkolnictwo ponadpodstawowe

W Nacpolsku funkcjonuje filia Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 w Płońsku – Zasadnicza Szkoła Zawodowa o kierunku rolniczym, do której uczęszcza obecnie 57 uczniów (2 oddziały). Szkoła posiada własną bazę i zatrudnia 3 nauczycieli na pełnych etatach.

4.2. Ochrona zdrowia

Obsługę ludności gminy w lecznictwie otwartym zapewniają w ramach Mazowieckiej Kasy Chorych:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „FAMILIA” – Poradnia Rodzinna w Naruszewie, zatrudnia 2 lekarzy na pełnych etatach i 3 pielęgniarki,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej - Poradnia Rodzinna „SAWIMED” w Nacpolsku, zatrudniający 1 lekarza na pełnym etacie i 2 pielęgniarki,
- Prywatny Gabinet Stomatologiczny w Naruszewie.

Na terenie gminy znajduje się 1 apteka w Naruszewie.

4.3. Pomoc społeczna

W 2000 roku ze świadczeń pomocy społecznej (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania) skorzystało w gminie 1 347 osób (tj. około 20% ogółu ludności gminy).

Środowiskową pomocą społeczną objętych było 381 rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej i życiowej, w których wystąpił jeden z poniższych powodów:

• bezrobocie	136 rodzin (526 osób)
• niepełnosprawność	114 rodzin (335 osób)
• długotrwała choroba	153 rodziny (537 osób)
• potrzeba ochrony macierzyństwa	36 rodzin (123 osoby)
• bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	68 rodzin (327 osób)
• rodziny niepełne	32 rodziny (107 osób)

- rodziny wielodzietne 29 rodzin (179 osób)
- ubóstwo 6 rodzin (15 osób)
- alkoholizm 2 rodziny (6 osób)

Organizację pomocy społecznej na terenie gminy prowadzi Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Naruszewie, zatrudniający 4 pracowników i 4 opiekunki (na pełnych etatach). Na terenie gminy brak jest domu pomocy społecznej.

4.4. Handel i gastronomia

Wg danych z Urzędu Gminy na dzień 30.09.2001 r. na terenie gminy Naruszewo funkcjonowało 49 sklepów, 3 punkty handlowe i 3 hurtownie. Wymienione placówki zlokalizowane są w większych miejscowościach i stanowią własność prywatną.

Liczbę i rodzaj placówek handlowych przedstawia poniższa tablica

Lp.	Lokalizacja	Liczba placówek	Branża	Liczba zatrudnionych
1	2	3	4	5
Handel detaliczny				
1.	Dłutowo	2	spożywczo – przemysłowa	8
2.	Grąbczewo	1	mięsna	1
3.	Kębłowice	3	spożywczo - przemysłowa	3
4.	Krysk	1	spożywczo – przemysłowa	1
5.	Łazęki	1	spożywczo –przemysłowa	1
6.	Michałow	1	spożywczo –przemysłowa	1
7.	Naruszewo	3	spożywczo – przemysłowa	4
		2	wielobranżowy	2
		1	artykuły do produkcji rolnej	1
		1	rozlewnia i sprzedaż lepiku	1
8.	Nacpolsk	4	spożywczo –przemysłowy	5
		1	ogólnospożywczy	1
		1	wielobranżowy	1
9.	Nowy Nacpolsk	2	spożywczo –przemysłowy	2
		1	wielobranżowy	1
10.	Nowe Naruszewo	1	spożywcza	1
		1	spożywczo – przemysłowa	1
11.	Pieścidla	1	spożywczo –przemysłowa	1
12.	Potyry	1	spożywczo –przemysłowa	1
13.	Radzymin	1	spożywczo – przemysłowa	1
14.	Radzyminek	1	spożywczo –przemysłowa	1
		1	skup i przetwórstwo ziół	1

1	2	3	4	5
15.	Rąbież	1	spożywczo – przemysłowa	1
		1	rolno –spożywcza	
16.	Skarszyn	1	spożywczo – przemysłowa	1
17.	Sobanice	1	spożywczo –przemysłowa	1
18.	Sosenkowo	2	spożywczo –przemysłowa	2
19.	Stachowo	1	spożywczo – przemysłowa	1
20.	Stary Nacpolsk	1	spożywczo – przemysłowa	1
21.	Srebrna	1	spożywczo – przemysłowa	1
22.	Skwary	1	spożywczo – przemysłowa	1
23.	Strzembowo	1	spożywczo – przemysłowa	1
24.	Wróblewo	2	spożywczo – przemysłowa	1
25.	Zaborowo	3	spożywczo – przemysłowa	3
26.	Żukowo	1	spożywczo – przemysłowa	1
X	Ogółem	49	X	56
Handel hurtowy				
27.	Radzymin	1	środki ochrony roślin	1
28.	Rąbież	1	artykuły spożywczo – przemysłowe	1
29.	Strzembowo	1	wyroby wędliniarskie	1
Punkty handlowe				
30.	Nacpolsk	1	kwiaciarnia	1
		1	kiosk z artykułami przemysłowymi	1
		1	kiosk spożywczo – przemysłowy	1

Placówki handlowe świadczą usługi w zakresie zaopatrzenia ludności w artykuły spożywcze i przemysłowe powszechnego użytku wchodzące w zakres I poziomu obsługi. Charakteryzują się niewielką powierzchnią użytkową, przeważnie nie przekraczającą 30 m² i tradycyjną formą obsługi. Lokalizowane są w budynkach prywatnych oraz małych pawilonach handlowych i zatrudniają 1 pracownika, przeważnie właściciela. Ich liczba i lokalizacja ulega częstym zmianom wynikającym z opłacalności handlu.

Na terenie gminy nie funkcjonują placówki handlowe zaopatrujące mieszkańców w trwałe towary konsumpcyjne i towary okresowego zakupu. W wymienione artykuły mieszkańcy gminy zaopatrują się w Płońsku, Płocku i Warszawie.

Organizacja handlu na terenie gminy wynika głównie z sytuacji ekonomicznej jej mieszkańców wyrażającej się popytem na artykuły powszechnego użytku.

Nową formą usług jest handel obwoźny i obnośny. Tę formę usług świadczy aktualnie 8 zarejestrowanych podmiotów gospodarczych.

Na terenie gminy funkcjonują następujące punkty gastronomiczne:

- punkt gastronomiczny w Drochówce
- bar gastronomiczny w Wichorowie
- bufet z artykułami spożywczymi w dyskotecie w Strzembowie.

Wymienione placówki świadczą usługi żywienia w ograniczonym zakresie (głównie sprzedaż gotowych produktów).

4.5. Kultura i sport

Teren gminy Naruszewo charakteryzuje znaczne niedoinwestowanie w placówki kultury, do których zaliczają się tylko biblioteki i kościoły.

Według danych Urzędu Gminy na koniec 2000 r. księgozbiór biblioteki w Naruszewie, łącznie z filiami w Nacpolsku i Radzyminie wynosił ok. 14,6 tys. woluminów. Na jedną placówkę biblioteczną przypada średnio ok. 2 340 mieszkańców (liczba zarejestrowanych czytelników – 500).

Kościół rzymsko-katolickie zlokalizowane są w Naruszewie, Krysku, Radzyminie, Żukowie, natomiast w Radzyminku znajduje się starokatolicki kościół mariawitów.

Na terenie gminy brak jest ogólnodostępnych obiektów sportowych.

Konieczność stworzenia warunków do spędzania wolnego czasu oraz integracji mieszkańców wymaga realizacji ogólnodostępnych urządzeń kultury, imprez masowych i sportu w Naruszewie i większych jednostkach osadniczych.

4.6. Budownictwo mieszkaniowe

Zasoby mieszkaniowe gminy Naruszewo na koniec 2000 r. wynosiły 1 926 mieszkań, z czego ok. 4% znajdowało się w ośrodku gminnym. Liczbę mieszkań i ich strukturę w układzie przestrzennym gminy wg okresu budowy oraz materiału ścian zewnętrznych budynków przedstawiają poniższe tablice.

Zasoby mieszkaniowe wg okresu realizacji:

Lp.	Nazwa sołectwa	Zasoby mieszk. ogółem	w tym					
			przed 1918	1918-44	1945-70	1971-78	1979-88	1989-2000
1.	Dłutowo	40	1	8	20	3	5	3
2.	Drochowo	48	3	9	17	9	6	4
3.	Drochówka	60	2	7	25	13	12	1
4.	Grąbczewo	32	0	0	21	7	1	3
5.	Januszewo	54	0	3	29	11	7	4
6.	Kłębowice	34	3	0	15	9	3	4
7.	Kozarzewo	40	11	4	17	1	7	0
8.	Krysk	66	12	11	29	8	5	1
9.	Łazęki	41	0	0	26	9	4	2
10.	Michałowo	38	7	7	12	6		4
11.	Naruszewo	75	10	12	16	5	12	20
12.	Nowe Naruszewo	81	2	9	28	12	5	25
13.	Nowy Nacpolsk	23	0	2	7	11	3	0
14.	Pieścidla	46	0	2	30	7	5	2
15.	Postróże	64	0	7	32	6	9	10
16.	Potyry	34	0	0	21	6	3	4
17.	Radzymin	124	4	10	77	12	12	9
18.	Skarboszewo	43	0	10	21	3	7	2
19.	Skarszyn	43	4	1	28	6	4	0
20.	Skwary	58	0	6	21	13	9	9
21.	Sobanice	63	2	4	30	13	4	10
22.	Sosenkowo	61	3	19	13	5	13	8
23.	Srebrna	45	0	3	17	13	6	6
24.	Stachowo	29	1	5	12	8	3	0
25.	Stary Ncpolsk	224	28	6	41	117	22	12
26.	Strzembowo	101	11	9	44	12	18	7
27.	Troski	96	7	20	30	6	28	5
28.	Wichorowo	42	0	10	24	3	0	5
29.	Zaborowo I, II	148	6	4	89	24	17	8
30.	Żukowo	73	12	13	27	9	8	4
X	R A Z E M	1 926	130	199	822	363	244	168

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 1988 r. oraz szacunek własny

Struktura zasobów mieszkaniowych gminy wg okresu ich realizacji:

%

Lp.	Nazwa sołectwa	w tym					
		przed 1918	1918-44	1945-70	1971-78	1979-88	1989-2000
1.	Dłutowo	2,5	20,0	50,0	7,5	12,5	7,5
2.	Drochowo	6,2	19,0	35,5	19,0	12,5	7,8
3.	Drochówka	3,0	12,0	42,0	22,0	20,0	1,0
4.	Grąbczewo	0,0	0,0	66,0	22,0	3,0	9,0
5.	Januszewo	0,0	6,0	54,0	20,0	13,0	7,0
6.	Kłębowice	9,0	0,0	44,0	26,0	9,0	12,0
7.	Kozarzewo	27,0	42,0	3,0	18,0	10,0	0,0
8.	Krysk	18,0	16,0	44,0	12,0	8,0	2,0
9.	Łazęki	0,0	0,0	63,0	22,0	10,0	5,0
10.	Michałow	18,0	18,0	33,0	16,0	10,0	5,0
11.	Naruszewo	13,0	16,0	21,0	7,0	16,0	27,0
12.	Nowe Naruszewo	2,0	11,0	35,0	15,0	6,0	31,0
13.	Nowy Nacpolsk	0,0	9,0	30,0	48,0	13,0	0
14.	Pieścidła	0,0	4,0	66,0	15,0	11,0	4,0
15.	Postróże	0,0	11,0	50,0	9,0	14,0	16,0
16.	Potyry	0,0	0,0	62,0	18,0	9,0	12,0
17.	Radzymin	3,0	8,0	62,0	10,0	10,0	7,0
18.	Skarboszewo	0,0	23,0	49,0	7,0	16,0	5,0
19.	Skarszyn	9,0	2,0	65,0	15,0	9,0	0,0
20.	Skwary	0,0	10,0	36,0	22,0	16,0	16,0
21.	Sobanice	3,0	6,0	48,0	21,0	6,0	16,0
22.	Sosenkowo	5,0	31,0	21,0	8,0	21,0	14,0
23.	Srebrna	0,0	7,0	38,0	29,0	13,0	13,0
24.	Stachowo	3,0	17,0	42,0	28,0	10,0	0,0
25.	Stary Nacpolsk	12,0	3,0	18,0	52,0	10,0	5,0
26.	Strzembowo	11,0	9,0	44,0	12,0	18,0	6,0
27.	Troski	7,0	21,0	33,0	6,0	29,0	4,0
28.	Wichorowo	0,0	24,0	57,0	7,0	0,0	12,0
29.	Zaborowo I II	4,0	3,0	60,0	17,0	11,0	5,0
30.	Żukowo	16,0	18,0	38,0	12,0	11,0	5,0
X	R A Z E M	7,0	10,0	43,0	19,0	12,0	9,0

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 1988 r. oraz szacunek własny

Udział zabudowy mieszkaniowej o palnych ścianach zewnętrznych:

Lp.	Nazwa sołectwa	Liczba mieszkań ogółem	w tym	
			palne	% palne
1.	Dłutowo	40	13	32,0
2.	Drochowo	48	13	27,0
3.	Drochówka	60	12	20,0
4.	Grąbczewo	32	3	9,0
5.	Januszewo	54	6	11,0
6.	Kłębowice	34	5	15,0
7.	Kozarzewo	40	13	32,0
8.	Krysk	66	18	27,0
9.	Łazęki	41	5	12,0
10.	Michałow	38	8	21,0
11.	Naruszewo	75	20	27,0
12.	Nowe Naruszewo	81	14	17,0
7.	Nowy Nacpolsk	23	2	9,0
8.	Pieścidla	46	10	22,0
9.	Postróże	64	17	27,0
10.	Potyry	34	8	23,0
11.	Radzymin	124	17	14,0
12.	Skarboszewo	43	8	19,0
13.	Skarszyn	43	4	9,0
14.	Skwary	58	15	26,0
15.	Sobanice	63	7	11,0
16.	Sosenkowo	61	8	13,0
17.	Srebrna	45	3	7,0
18.	Stachowo	29	5	17,0
19.	Stary Nacpolsk	224	6	3,0
20.	Strzembowo	101	22	22,0
21.	Troski	96	11	11,0
22.	Wichorowo	42	1	2,0
23.	Zaborowo I II	148	17	11,0
24.	Żukowo	73	13	18,0
25.	Razem gmina	1 926	302	16,0

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 1988 r. oraz szacunek własny

Stan techniczny zasobów mieszkaniowych gminy Naruszewo jest dobry. Przeważająca część zasobów, tj. 83% pochodzi z okresu powojennego, w tym zasoby powstałe w ostatnim dziesięcioleciu wynoszą zaledwie ok. 9%. Najliczniejszą grupę (ok. 43%) stanowią budynki powstałe w latach 1945-70, liczące w chwili obecnej 30-55 lat. Mieszkania wybudowane przed 1918 r. stanowią ok. 7%, w tym w części jednostek osadniczych zabudowa z tego okresu nie występuje. Należą do nich: Grabowo, Januszewo, Łazęki, Pieścidla, Postróże, Potyry, Skarboszewo, Skwary, Srebrna, Wichorowo. Najwyższy udział zabudowy powstałej przed 1918 r. posiada Kozarzewo (27%), Krysk (18%), Michałowo (18%).

Udział mieszkań o ścianach zewnętrznych zbudowanych z materiałów palnych wynosi 16% i jest zróżnicowany w poszczególnych jednostkach osadniczych. Najwyższy ich udział występuje we wschodniej i środkowej części gminy w miejscowościach: Dłutowo (32%), Kozarzewo (32%), Drochowo (27%), Naruszewo (27%), Krysk (27%), Skwary (26,0), Potyry (23%), Pieścidla (22%), Strzembowo (22%).

Warunki mieszkaniowe

Warunki mieszkaniowe na terenie gminy Naruszewo przedstawia poniższa tablica

Lp.	Wyszczególnienie	Gmina	Wies	
			powiat płoński	województwo mazowieckie
1.	Przeciętna pow. użytkowa w m ² na 1 osobę	16,9	17,4	18,8
2.	Przeciętna liczba osób w mieszkaniu	3,64	3,61	3,62
3.	Przeciętna liczba osób/izbę	1,11	1,07	1,05
4.	Liczba izb w mieszkaniu	3,27	3,36	3,45
5.	Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców	275	277	276
6.	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w m ²	61,7	62,7	68,2

Zródło: Dane statystyczne US oraz opracowania własne

Z zamieszczonych danych wynika, że warunki mieszkaniowe w gminie Naruszewo są znacznie mniej korzystne niż na terenach wiejskich powiatu płońskiego i województwa mazowieckiego. Mieszkania są bardziej zaludnione, o czym świadczy ich mniejsza przeciętna powierzchnia użytkowa, mniejsza powierzchnia użytkowa przypadająca na 1 osobę oraz mniejsza liczba izb w mieszkaniu. Wyższa jest przeciętna liczba osób przypadająca na jedną izbę i przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie.

Wskaźnik nasycenia mieszkaniami mierzony ich liczbą przypadającą na 1000 mieszkańców wynosi 275 i utrzymuje się na poziomie analogicznego wskaźnika dla terenów wiejskich pow. płońskiego i woj. mazowieckiego (277, 276 odpowiednio).

Oprócz wskaźników charakteryzujących warunki mieszkaniowe, o standardzie mieszkań świadczy wyposażenie w urządzenia techniczne takie jak: wodociąg, kanalizacja sanitarna, centralne ogrzewanie i gaz przewodowy. Według danych szacunkowych wodę pitną z wiejskiej sieci wodociągowej posiada ok. 970 mieszkań, tj. ok. 50% wszystkich zasobów mieszkaniowych.

Na terenie gminy brak jest kanalizacji sanitarnej i gazu przewodowego, a ogrzewanie mieszkań odbywa się z indywidualnych źródeł ciepła.

Rodzaje zabudowy i formy własności

Dominującą formą zabudowy jest siedliskowa zabudowa rolnicza zlokalizowana we wszystkich miejscowościach gminy. Jej uzupełnieniem jest nierolnicza zabudowa jednorodzinna występująca w większych jednostkach osadniczych. Zabudowa wielorodzinna występuje w następujących miejscowościach:

- Nacpolsk - 188 mieszkań
- Naruszewo - 5 mieszkań
- Radzyminek - 4 mieszkania
- Wichorowo - 7 mieszkań
- Wróblewo - 40 mieszkań
- Zaborowo - 4 mieszkania

Do zabudowy wielorodzinnej zaliczono również pałac w Wichorowie, znajdujący się w złym stanie technicznym, który zamieszkuje 7 rodzin.

Własność prywatna stanowi ok. 91% istniejącej zabudowy mieszkaniowej, w jej skład wchodzi również własność spółdzielcza. Na terenie gminy funkcjonują dwie spółdzielnie mieszkaniowe, tj. Spółdzielnia „Żurawianka” w Nacpolsku, posiadająca 12 budynków wielorodzinnych o 188 mieszkaniach i Spółdzielnia „Wspólna” we Wróblewie, posiadająca 6 budynków o 40 mieszkaniach. Obok własności prywatnej występuje własność komunalna. Mieszkania komunalne zlokalizowane są w Zaborowie, Krysku, Postróżach, Strzembowie, Sobanicach, Naruszewie i Nacpolsku. Gmina posiada 17 mieszkań komunalnych o dobrym i średnim stanie technicznym.

Efekty budownictwa mieszkaniowego

Lata 1989-2000 tak jak w całym kraju są okresem zapaści w budownictwie mieszkaniowym. Przyrost wynosi 168 mieszkań w zabudowie jednorodzinnej i zagrodowej, tj. 14 mieszkań rocznie. Nowe budynki mieszkalne powstawały głównie w Drochowie, Nacpolsku, Naruszewie, Nowym Naruszewie, Skwarach, Radzyminie, Sobanicach, Sosenkowie, Strzembowie, Troskach, Wichorowie, Zaborowie i Żukowie.

Dalszy regres, a nawet jego pogłębienie zapowiadają następujące zjawiska ekonomiczne:

- niskie dochody ludności uniemożliwiające budowę lub zakup mieszkań z własnych środków finansowych,
- niedogodny system kredytowania budownictwa mieszkaniowego,
- niekorzystne zmiany w przepisach prawnych, w tym likwidacja tzw. „dużej” ulgi budowlanej.

V. STRUKTURA GOSPODARCZA

1. ROLNICTWO

Użytkowanie gruntów

Trwałe formy użytkowania gruntów w granicach administracyjnych gm. Naruszewo wg stanu na koniec 1999r przedstawia poniższe zestawienie:

Wyszczególnienie	Powierzchnia ha	Struktura %	
		Gmina	Powiat płoński
1. Użytki rolne	11 818	74,1	76,3
2. Lasy i grunty leśne	2 655	16,6	13,2
3. Pozostałe grunty	1 482	9,3	10,5
Powierzchnia ogółem	15 955	100,0	100,0

Gmina odznacza się stosunkowo wysokim udziałem użytków rolnych podobnie jak w powiecie płońskim. Struktura użytkowania gruntów wskazuje na dominującą rolę produkcji rolnej w strukturze gospodarczej gminy. Wykorzystanie gruntów na cele rolnicze jest zróżnicowane przestrzennie.

Udział użytków rolnych w powierzchni gruntów poszczególnych obrębów wynosi od ok. 35% w obrębie Srebrna do ok. 96% - Beszyno, co wynika głównie z rozmieszczenia terenów leśnych i zadrzewionych. Najwięcej terenów użytkowanych rolniczo (ponad 90% pow.obrębu) występuje w północno-zachodniej (Sosenkowo, Zaborowo, Michałowo, Wronino, Kozarzewo, Troski, Skwary, Beszyno) oraz wschodnie (Rąbież, Dłutowo) części gminy.

Tereny użytkowane rolniczo zajmują 11818ha, co stanowi ok. 74% ogólnej powierzchni gminy. Struktura użytków rolnych przedstawia się następująco:

Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha	Struktura %	
		Gmina	powiat
- grunty orne	10 112	85,6	81,4
- sady	394	3,3	2,3
- łąki	1065	9,0	11,1
- pastwiska	247	2,1	5,2
Użytki rolne razem	11 818	100,0	100,0

W strukturze użytków rolnych dominują grunty orne ok. 86% użytków rolnych. W układzie przestrzennym występowanie gruntów ornych jest zróżnicowane. Największym udziałem (powyżej 90,0%) odznaczają się obręby: Beszyno, Drochówka, Nacpolsk PGR, Naruszewo, Nowy Nacpolsk, Potyry, Rąbież, Skarszyn, Skarszyn Majdan, Sosenkowo PGR, Wola Krysk, Wróblewo PGR, Zaborowo.

W gminie Naruszewo udział trwałych użytków zielonych w powierzchni użytków rolnych wynosi ok. 11% (średnio w powiecie płońskim – 16,3%) i jest zróżnicowany w poszczególnych obrębach od 3% Drochówka, Skarszyn do ok. 27% Wichorowo. Największe kompleksy użytków zielonych powyżej 15% występuje we wschodniej (Wichorowo, Postróże, Nowy Krysk, Januszewo, Pieścidla) i południowej (Sobanice, Łazęki, Kębłowice) części gminy, natomiast najmniej poniżej 5% w środk.-wschodniej (Drochówka, Rąbież) Nowy Nacpolsk, Radzyminek, Skarszyn, Sosenkowo PGR.

Udział sadów w strukturze użytków rolnych jest stosunkowo wysoki 3,3%, wobec 2,3% średnio w powiecie płońskim. Sady produkcyjne występują głównie w obrębach Nacpolsk, Srebrna, Żukówek PGR, Drochówko. Na pozostałym obszarze gminy występują przeważnie sady przydomowe nie mające większego znaczenia w towarowej produkcji sadowniczej.

Jakość użytków rolnych

Zintegrowany wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej obliczony przez IUNG Puławy (uwzględniający ocenę punktową gleb, rzeźby terenu, agroklimatu i warunków wodnych) wynosi dla gm. Naruszewo 73,7 punktów (w skali 100-punktowej) i stanowi najwyższą wartość w gminach powiatu płońskiego, wobec wskaźnika najniższego – 49,0 pkt. dla gm. Sochocin.

Miernikiem przydatności rolniczej gruntów jest również klasyfikacja bonitacyjna gruntów ornych i użytków zielonych.

Struktura jakości gleb wg klas bonitacyjnych.

Grunty orne		Użytki zielone	
Klasy bonitacyjne	Struktura %	Klasy bonitacyjne	Struktura %
I	0,0	I	0,0
II	0,6	II	0,4
IIIa	10,7	III	32,3
IIIb	23,5	IV	46,8
IVa	31,4	V	16,9
IVb	17,5	VI	3,6
V	12,8	VIz	0,0
VI	3,5		
VIz	0,0		

Gmina Naruszewo charakteryzuje się korzystnymi warunkami glebowymi, ponad 80% użytków rolnych stanowią grunty zaliczane do klas bonitacyjnych II-IV (powiat - 65%) Grunty orne o najwyższych wartościach użytkowych kl. II-III stanowią ok. 45% ogółu gruntów ornych (powiat Płoński – 20%). Najlepsze jakościowo grunty orne występują w północno-zachodniej i południowo-wschodniej części gminy (ponad 90% stanowią kl. II-IV).

Grunty słabe jakościowo kl. V-VI zajmują ok. 16% areału gruntów ornych (powiat - 35%) i tworzą niewielkie izolowane płyty. Większe ich skupiska występują w rejonach wsi: Rąbież, Strzembowo, Drochowo, Nacpolsk i Żukowo.

Struktura użytków zielonych wg klas bonitacyjnych odznacza się przewagą łąk i pastwisk dobrych i średnich jakościowo – ok. 80% to kl. II-IV.

Łączny obszar gruntów podlegający ochronie z mocy ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych obejmuje 10 182 ha tj. 83% użytków rolnych, w tym:

- grunty orne II - IV kl. bonit. – 8 973 ha, tj. 73,3% uż. rol.
- łąki i pastwiska II – IV kl. bonit. – 1 209 ha, tj. 9,9% uż. rol.

Melioracje

Z ogólnej powierzchni użytków rolnych wymagających uregulowania stosunków wodnych – 6 408 ha, do końca 2000 r. zmeliorowano 5 252 ha. Oznacza to, że stopień zaspokojenia potrzeb kształtuje się na poziomie 82% (średnio w powiecie płońskim – 78,8%). Na gruntach ornym melioracje wykonano na powierzchni 4 857 ha, co pozwoliło zaspokoić potrzeby w 84,7%, natomiast na użytkach zielonych – na powierzchni 395 ha (stopień zaspokojenia potrzeb – 58,9%).

Zabiegów melioracyjnych wymaga jeszcze 1 156 ha, w tym grunty orne 880 ha, użytki zielone 276 ha.

Struktura obszarowa gospodarstw rolnych

Dominującą formą własności gruntów użytkowanych rolniczo jest sektor gospodarki indywidualnej, do którego należy ok. 98% użytków rolnych

Według danych spisu rolnego 1996 r. na terenie gminy było 1187 indywidualnych gospodarstw rolnych (o pow. powyżej 1 ha). Średnia powierzchnia indywidualnego gospodarstwa wynosiła w gminie 9,0 ha (w tym 8,4 ha użytków rolnych), wobec 9,0 ha średnio w powiecie płońskim i 7,2 ha w woj. mazowieckim.

Strukturę obszarową gospodarstw rolnych w gm. Naruszewo wg danych spisu rolnego 1996 r. przedstawia poniższe zestawienie:

Grupy obszarowe gospodarstw	Liczba gospodarstw	Struktura %	
		Gmina	Powiat płoński
1 – 2ha	53	4,5	8,7
2 – 5ha	250	21,0	20,9
5 – 7ha	260	21,9	17,0
7 – 10 ha	281	23,7	19,8
10 – 15 ha	220	18,5	20,2
15 – 20 ha	78	6,6	7,8
20 – 30 ha	36	3,0	4,4
ponad 30 ha	9	0,8	1,2
Razem	1187	100,0	100,0

Powyższe dane wskazują, że na obszarze gminy przeważają gospodarstwa małe i średnie o pow. do 10,0 ha – ok. 71% (powiat – 66%). Gospodarstwa duże i bardzo duże o pow. powyżej 20 ha stanowią ok. 4%, wobec 5,6% średnio w powiecie płońskim i ok. 8% w woj. mazowieckim.

W porównaniu do danych spisu powszechnego 1988 r. liczba gospodarstw indywidualnych (o pow. powyżej 1 ha) zmniejszyła się z 1 293 w 1988 r. do 1 187 w 1996 r., co oznacza dużą stabilność ilości gospodarstw.

Zmiany ilości i struktury obszarowej gospodarstw w latach 1988 – 1996 przedstawia poniższe zestawienie:

Grupy obszarowe gospodarstw	1988r.		1996r.	
	Liczba gospodarstw	Struktura %	Liczba gospodarstw	Struktura%
1 – 2ha	41	3,2	53	4,5
2 – 5ha	272	21,0	250	21,0
5 – 7 ha	281	21,7	260	21,9
7 – 10ha	336	26,0	281	23,7
10 – 15ha	236	18,3	220	18,5
ponad 15ha	127	9,8	123	10,4
Razem	1293	100,0	1187	100,0

Powyższe dane wskazują, że przy zmniejszeniu ogólnej liczby gospodarstw struktura obszarowa gospodarstw nie uległa większym zmianom.

Według danych Urzędu Gminy w ewidencji prowadzonej do celów podatku rolnego za 2001 r. zarejestrowanych było 1 219 gospodarstw rolnych i działek należących do mieszkańców gminy oraz 320 gospodarstw mieszkańców innych gmin.

Główne kierunki produkcji rolnej

Na terenie gminy Naruszewo w produkcji roślinnej dominuje uprawa zbóż, które zajmują ok. 70% powierzchni zasiewów. W grupie roślin zbożowych ok. 35% stanowią zboża konsumpcyjne, tj. pszenica, jęczmień (średnio w powiecie płońskim – 25%).

Znaczny areal upraw ok. 16% powierzchni zasiewów zajmują ziemniaki. Rośliny przemysłowe, głównie buraki cukrowe stanowią ok. 6% ogółu upraw.

Uprawy roślin pastewnych, które zajmują ok. 10% powierzchni zasiewów, stanowią uzupełnienie naturalnej bazy paszowej dla produkcji zwierzęcej.

W produkcji roślinnej znaczącą pozycję zajmują uprawy ogrodnicze i zielarskie, które zajmują ok. 5-6% struktury zasiewów.

W produkcji zwierzęcej przeważa chów bydła i trzody chlewnej. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych (wg spisu rolnego 1996 r.) wynosiła: bydło – 48,4 szt. (pow. płoński – 43 szt.), trzoda chlewna – 158 szt. (powiat – 118 szt.). Wielkości te świadczą o wyższym poziomie produkcji zwierzęcej niż średnio w powiecie płońskim.

W zakresie specjalistycznej produkcji rolnej prowadzona jest uprawa warzyw gruntowych i roślin zielarskich punktowo na terenie gminy oraz produkcja sadownicza o większej koncentracji w rejonie wsi Srebrna, Nacpolsk, Stary Nacpolsk i Żukówek PGR. Produkcja ogrodnicza występuje w ok. 40% gospodarstw indywidualnych.

Gmina Naruszewo odznacza się wysoko intensywną produkcją roślinną i zwierzęcą. Produkcje mieszaną jako dominujący kierunek zadeklarowało ok. 56% gospodarstw indywidualnych, a roślinną ok. 30% gospodarstw.

Struktura upraw, jak i specjalizacja gospodarstw (sadownictwo, warzywnictwo, uprawy ziemniaków) wskazują na rozwój rolnictwa typu podmiejskiego. Jest to wynik dostosowania kierunków produkcji do istniejących uwarunkowań – warunki przyrodniczo-glebowe, powiązania z rynkiem zbytu (głównie aglomeracja warszawska), zasoby siły roboczej i warunki ekonomiczne.

Obsługa rolnictwa

- Zaopatrzenie w środki do produkcji rolnej – nawozy, pasze, środki ochrony roślin prowadzą jednostki gospodarcze zlokalizowane w miejscowości Naruszewo.
- Skup surowców rolniczych prowadzony jest głównie przez zakłady przetwórcze za pośrednictwem własnych punktów skupu lub przez punkty agencyjne. Mleko skupuje głównie mleczarnia w Płońsku z siedzibą w Skarżynie. Żywiec wieprzowy i wołowy zbywany jest w lokalnych punktach skupu przy prywatnych ubojniach oraz kupowany jest przez agencje pośredniczące w dostawie żywca do zakładów mięsnych w Warszawie.
- W zakresie mechanizacji prac polowych gmina odznacza się stosunkowo wysokim wyposażeniem gospodarstw w ciągniki i maszyny rolnicze. Według danych spisu rolnego 1996 r. ok. 66% indywidualnych gospodarstw rolnych posiada ciągnik (powiat płoński – 55%).
- Obsługę weterynaryjną dla obszaru całej gminy zapewniają prywatne zakłady usług sanitarno-weterynaryjnych zlokalizowane we wsi Naruszewo i Radzymin.

Głównym ośrodkiem skupiającym usługi dla rolnictwa jest wieś gminna Naruszewo. Rolnicy korzystają również z usług zlokalizowanych na terenie miasta powiatowego Płońsk a w zakresie zbytu produktów rolnych z placówek występujących w obrębie aglomeracji warszawskiej (giełda towarowa, hurtownie, punkty skupu).

Na obszarze gminy nie występują przeszkody dotyczące organizacji punktów obrotu produktami rolniczymi, jak również punktów zaopatrzenia w środki do produkcji rolnej.

2. POZAROLNICZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

Według danych na koniec grudnia 2000 r. zarejestrowanych w systemie REGON było 136 podmiotów gospodarczych. Średnio na 1000 mieszkańców przypada 19,4 podmiotów, co jest prawie 3-krotnie mniej niż średnio w powiecie - 56,0 i ponad 5-krotnie mniej niż w województwie - 102,6. Świadczy to o niskiej aktywności gospodarczej gminy.

W okresie 5-letnim liczba podmiotów ogółem wzrosła o 50%. Ubyły tylko 2-jednostki w sekcji edukacja i 1 w sekcji obsługa nieruchomości. W pozostałych sekcjach przybyło 46 podmiotów.

Według Polskiej Klasyfikacji Działalności najwyższy udział ma sekcja handel i naprawy – 32,4% oraz transport i łączność - 10,3%, budownictwo - 8,8%. Na pozostałe 8 sekcji przypada 38,4% podmiotów, z czego 6,6% stanowią jednostki przetwórstwa przemysłowego.

Większość (92%) zarejestrowanych podmiotów w systemie REGON stanowią jednostki małe, w których liczba pracujących wynosi od 1 do 5 osób. Przeważają podmioty, w których pracuje 1 osoba (właściciel firmy). Według danych z Urzędu Gminy i danych z Urzędu Statystycznego na koniec września 2001 r. w wyniku rejestrowania się rolników indywidualnych w systemie REGON liczba podmiotów zwiększyła się prawie dwukrotnie.

Ogółem w gminie zarejestrowanych było 251 jednostek gospodarczych o liczbie zatrudnionych:

- od 1 - 5 osób - 230 podmiotów, tj. 92%
- od 6 -10 osób - 8
- od 11 - 20 osób - 12
- powyżej 50 osób - 1

Do podmiotów o największym zatrudnieniu należy: Spółdzielnia Kółek Rolniczych w Skwarach – ponad 50 osób oraz szkoły (od 11 – 20 osób).

Działalność produkcyjną na potrzeby lokalne ludności prowadzi piekarnia w Radzyminie, w której pracuje ponad 10 osób. Podstawową produkcję stanowi pieczywo.

W ostatnim okresie w wyniku prywatyzacji i przejęcia łącznie z gruntami gorzelni w Radzyminie i Żukowie oraz masarni w Radzyminie, zaniechano produkcję w tych zakładach. Taka sytuacja jest niekorzystna, ponieważ są to zakłady przetwórstwa rolno – spożywczego, a obszar gminy jest znaczącym producentem surowców rolnych.

W sferze gospodarki narodowej poza rolnictwem indywidualnym na koniec 1999 r. pracowało ok. 0,8 tys. osób, w tym w działalności produkcyjnej tylko 22 osoby. Niewielka liczba miejsc pracy w usługach i produkcji na terenie gminy oraz trudności w znalezieniu pracy w mieście Płońsku i sąsiednich gminach jest przyczyną migracji ludności do Warszawy i innych bardziej odległych miejscowości. Sytuacja taka może ulec poprawie w wyniku tworzenia nowych miejsc pracy w szeroko rozwijającej się sferze usługowej oraz drobnej i małej przedsiębiorczości. Gmina posiada korzystne warunki dla rozwoju ekologicznej żywności, ziół oraz przetwórstwa rolno-spożywczego.

Podmioty gospodarki narodowej według sekcji EKD

Wyszczególnienie	1995	1999	2000		
	w liczbach	w liczbach	w liczbach	w %	1996=100
Rolnictwo i leśnictwo	7	13	14	10,3	200
Przetwórstwo przemysłowe	7	7	9	6,6	128
Budownictwo	6	12	12	8,8	200
Handel i naprawy	34	44	44	32,4	129
Hotele i restauracje	1	3	3	2,2	300
Transport i łączność	13	15	14	10,3	107
Pośrednictwo finansowe	2	4	6	4,4	300
Obsługa nieruchomości	4	4	3	2,2	75
Administracja i obrona narodowa	1	2	11	8,1	550
Edukacja	7	6	5	3,7	71
Ochrona zdrowia i op. społeczna	2	4	5	3,7	250
Pozostała działalność usługowa komunalna i inna	6	10	10	7,3	166,7
Ogółem	90	124	136	100,0	151

Źródło: Wyliczono na podst. „Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w województwie mazowieckim w 2000 r. U.S. Warszawa, 2001 r.”

Pracujący w gospodarce narodowej wg EKD

Wyszczególnienie	1999	
	osoby	%
Rolnictwo i leśnictwo	476	63,1
Przetwórstwo przemysłowe	22	2,9
Budownictwo	13	1,7
Handel i naprawy	3	0,4
Hotele i restauracje	-	-
Transport i łączność	19	2,5
Pośrednictwo finansowe	13	1,7
Obsługa nieruchomości	10	1,3
Administracja i obrona narodowa	58	7,7
Edukacja	118	15,7
Ochrona zdrowia i op. społeczna	19	2,5
Pozostała działalność usługowa komunalna i inna	4	0,5
Ogółem	755	100,0

*bez jednostek osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i spółek cywilnych, w których liczba pracujących wynosi 5 i mniej osób.

Źródło: opracowano na podstawie danych U.S. Ciechanów, Warszawa.

3. SYTUACJA EKONOMICZNA GMINY

3.1. Dochody budżetowe gminy

Gospodarka finansowa gminy prowadzona jest na podstawie ustawy o dochodach samorządu gminy z dnia 10.12.1993 r. (Dz. U. Nr 129 poz. 600) z późniejszymi zmianami oraz ustawy z dnia 26.11.1998 r. o dochodach samorządu terytorialnego (Dz. U. Nr 150 poz. 983). Dochody i wydatki ustalane są przez Radę Gminy na okres roku kalendarzowego w terminach i na zasadach określonych w ustawie o samorządzie gminnym.

Źródłami dochodów gminy są:

- dochody własne, tj. wpływy z podatku rolnego, od nieruchomości, leśnego, od środków transportowych, od działalności gospodarczej osób fizycznych opłacanych w formie karty podatkowej, od spadków i darowizn i innych podatków, wpływy z opłaty skarbowej, wpływy z opłaty eksploatacyjnej, opłat lokalnych i itp.,

- udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa,
- dochody z majątku gminy, np.: czynsze dzierżawne, opłaty za użytkowanie wieczyste gruntów, dochody z jego sprzedaży itp.,
- dotacje celowe z budżetu państwa na zadanie z zakresu administracji rządowej zlecone gminie,
- dotacje celowe na dofinansowanie zadań własnych gminy z zakresu inwestycji, pomocy społecznej, prowadzenia szkół podstawowych i ponadpodstawowych,
- subwencja ogólna z budżetu państwa.

Dochody budżetowe gminy w latach 1996 – 2000.

Lata	Dochody budżetowe (w tys. zł) w tym				
	dochody ogółem	podatki i opłaty lokalne (dochody własne)	udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu centr.	dotacje z budżetu	subwencje
1996	4 172,0	744,7	516,4	714,2	2 039,6
1997	5 362,3	1 078,8	581,6	796,8	2 730,5
1998	6 416,6	1 258,2	692,5	1 283,3	3 178,1
1999	6 510,5	1 290,0	736,0	763,0	3 721,0
2000	6 879,0	1340,0	706,0	845,03	3 988

Źródło: Rocznik statystyczny woj. warszawskiego z 1998 r. i 2000 r. oraz dane z Urzędu Gminy

Dynamikę wzrostu dochodów budżetowych gminy w latach 1996 – 2000 przedstawia poniższa tablica.

Dochody budżetowe w latach 1995-2000	dochody ogółem	podatki i opłaty lokalne (dochody własne)	udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu centr.	dotacje z budżetu	subwencje
1996	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1997	128,5	144,9	112,6	111,6	133,9
1998	119,7	116,6	119,1	161,0	116,4
1999	101,5	102,5	106,3	59,5	117,1
2000	105,7	103,9	95,9	110,7	107,2

Dochody budżetowe gminy Naruszewo w 1996 r. wynosiły 4 172,0 tys. zł, w następnych latach wzrastały kolejno o 28,5% w 1997 r do 5,7% w 2000 r. Podatki i opłaty lokalne stanowiące dochody własne posiadały tendencję rosnącą, w tym najwyższy ich wzrost wystąpił w 1997 r. (44,9%). W pozostałych latach wzrost dochodów własnych kształtował się w wysokości 2,5 –16,6%. W tym samym tempie wzrastały również dochody budżetowe przypadające na 1 mieszkańca.

Dotacje i subwencje oraz udziały w podatkach budżetu centralnego, do których należy głównie podatek dochodowy od osób fizycznych i prawnych posiadały również tendencję rosnącą. Najwyższy udział subwencji wystąpił w 1996 r. (ze 129,1 do 1 579,9 tys. zł), kiedy samorządom przekazane zostały zadania z zakresu edukacji wraz ze środkami finansowymi na ten cel.

Strukturę dochodów budżetowych gminy Naruszewo w latach 1996 – 2000 przedstawia poniższa tablica.

Lata	Dochody budżetowe w % w tym				
	dochody ogółem	podatki i opłaty lokalne (dochody własne)	udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu centralnego.	dotacje z budżetu	subwencje
1996	4 172,0	17,8	12,4	17,1	48,9
1997	5 362,3	20,1	10,8	14,8	50,9
1998	6 416,6	19,6	10,8	20,0	49,5
1999	6 510,5	19,8	11,3	11,7	57,2
2000	6 879,0	19,5	10,3	12,3	58,0

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych

O sytuacji ekonomicznej gminy świadczy udział poszczególnych grup dochodów w strukturze budżetu. Najważniejszą pozycją są dochody własne gminy, czyli podatki, które wpływają bezpośrednio do kasy gminy. Ich udział kształtował się w analizowanym okresie w granicach 17,8 – 20,1% i był znacznie niższy od przeciętnego analogicznego wskaźnika dla gmin wiejskich powiatu płońskiego (34,8%) i województwa mazowieckiego (38,8%).

Składniki, które miały wpływ na wysokość dochodów własnych to:

- podatek rolny, który jest wielkością stałą, ulegającą tylko nieznacznym wahaniom, a jego wysokość wynika z ograniczonej liczby gospodarstw rolnych, stałych stawek podatkowych oraz ulg i zwolnień,
- podatek leśny, którego wysokość wynika ze stałej powierzchni lasów,
- podatek od nieruchomości i opłata skarbowa, nie posiadające większego znaczenia w budżecie gminy.

Udział w podatkach stanowiących dochód budżetu centralnego posiada w analizowanym okresie również tendencję spadkową. Najwyższy, wynoszący 12,4% udział tych dochodów wystąpił w 1996 r., najniższy 10,3% w 2000 r. Niski udział i ich tendencja spadkowa świadczy o słabym rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej.

W istniejącej sytuacji ekonomicznej prawidłowością jest systematyczny wzrost łącznej sumy dotacji i subwencji z budżetu centralnego, które zwiększyły się z 66% w 1996 r. do ok. 70,3% w 2000 r.

Dochody budżetowe przeliczone na 1 mieszkańca gminy wynosiły w 1999 r. około 926 zł, co stanowi 54% analogicznych dochodów przypadających na 1 mieszkańca województwa mazowieckiego.

3.2. Wydatki budżetowe

Na wydatki budżetowe składają się wydatki własne gminy oraz wydatki związane z zadaniami zleconymi przez administrację rządową. Gmina decyduje o rozmiarach i strukturze wydatków budżetowych w granicach uzyskanych dochodów.

W analizowanym okresie gmina kończyła lata budżetowe dodatnim wynikiem finansowym, z wyjątkiem 2000 roku, w którym deficyt budżetowy wynosił 2,6%.

Wyniki finansowe budżetu gminy w latach 1996 - 2000 (w tys. zł) przedstawia poniższa tablica.

Lata	Dochody budżetowe	Wydatki budżetowe	Wynik finansowy	%
1996	4 172,0	4 120,5	51,5	1,2
1997	5 362,3	5 348,2	14,1	0,26
1998	6 416,6	6 330,7	85,9	1,3
1999	6 510,5	6 481,9	28,6	0,4
2000	6 879,0	7 058,0	- 179,0	- 2,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych oraz danych z Urzędu Gminy

Ujemny wynik finansowy oznacza, że gmina regulowała swoje zobowiązania kredytem bankowym

Wydatki budżetowe gminy wg kosztów rodzajowych w latach 1996–2000 przedstawia poniższa tablica.

Lata	Ogółem w tys. zł	Wynagrodzenia	Materiały i usługi	%		
				Dotacje na wydatki bieżące	Wydatki majątkowe	Oplaty i składki
1996	4 120,5	32,5	14,7	1,5	22,9	17,1
1997	5 348,2	33,7	14,9	1,0	22,2	15,5
1998	6 330,7	35,0	17,1	1,4	16,4	X
1999	6 481,9	41,5	20,0	29,2	9,0	0,3
2000	7 058,0	41,1	19,3	31,7	7,6	0,3

W strukturze wydatków budżetowych zgrupowanych według kosztów rodzajowych najwyższy udział zajmują wynagrodzenia, których wzrost w analizowanym okresie wynosił od 32,5% w 1996 r. do 41% w 2000 r. Ważną pozycję zajmowały dotacje na wydatki bieżące wynoszące w ostatnich latach 29-32% oraz usługi i materiały stanowiące 19 –20% budżetu gminy. Tendencja spadkowa charakteryzowała wydatki majątkowe, których udział zmniejszył się w analizowanym okresie z 22,9% w 1996 r. do 7,6% w 2000 r. Najwyższy ich spadek notuje się w latach 1999–2000, ponieważ w tym okresie stanowią zaledwie 9% i 7,6% w strukturze budżetu gminy. Oznacza to, że samorząd gminy przeznacza mniej środków finansowych na inwestycje.

Wydatki budżetowe gminy według realizowanych zadań własnych i zleconych przedstawia poniższa tablica.

Lata	Wydatki budżet. w tys. zł.	w tym %							
		Gospod. komun.	Gospod. mieszk.	Oświata wychow.	Kultura i sztuka	Ochrona zdrowia	Opieka socjalna	Kultura fizyczna i sport	Adminis tracja samorz.
1996	4 120,5	0,2	0,7	50,6	0,9	1,3	13,0	0,1	10,6
1997	5 348,2	0,2	0,6	46,3	0,9	7,0	11,6	0,1	10,7
1999	6 481,9	0,2	0,5	49,0	0,5	1,1	14,1	0,0	14,0
2000	7 058,0	0,5	0,3	51,0	1,2	0,7	13,2	0,0	13,4

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych oraz danych z Urzędu Gminy

Struktura wydatków budżetowych wynika z istniejących uwarunkowań, do których należy wysoki udział wydatków na oświatę i wychowanie (51%) oraz opiekę socjalną (13-14%), łącznie stanowiących ok. 65%. Pozostałe 35% środków finansowych nie zabezpiecza prawidłowej realizacji zadań własnych gminy.

Wydatki budżetowe przypadające na 1 mieszkańca wynosiły ok. 922 zł, co stanowi zaledwie ok. 54% analogicznych wydatków przypadających na 1 mieszkańca województwa mazowieckiego.

VI. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

1. POWIĄZANIA KOMUNIKACYJNE

Przez teren gminy, z północy na południe przebiega droga krajowa nr 50 Ciechanów - Płońsk – Wyszogród – Sochaczew – Grójec – Góra Kalwaria – Mińsk Maz. – Łochów - Ostrów Maz. Droga ta jest osią komunikacyjną gminy i wraz z drogami wojewódzkimi nr 570 i 571, stanowi podstawowe powiązanie obszaru gminy i wsi gminnej z terenami zewnętrznymi. W stosunku do miejscowości gminnej, Płońsk oddalony jest ok. 11 km na północ, Nowy Dwór Mazowiecki - ok. 36 km na południowy wschód, Warszawa - ok. 45 km - drogą krajową nr 7. Duże znaczenie w powiązaniach zewnętrznych gminy odgrywa również droga powiatowa nr 07793 Trębki – Kamienica - Naruszewo (łącząc teren gminy z drogą krajową nr 7).

Nadrzędny układ komunikacyjny na terenie gminy stanowią drogi: krajowa nr 50, wojewódzkie nr 570 i 571 oraz drogi powiatowe.

Droga krajowa nr 50 o łącznej długości na obszarze gminy ok. 12 km przebiega przez teren wsi: Radzyminek, Wróblewo PGR, Wróblewo, Troski, Kozarzewo, Zaborowo, Nacpolsk PGR i Nacpolsk. Ruch na drodze nr 50 to w ogromnej większości ruch tranzytowy o charakterze gospodarczym. Według danych generalnego pomiaru ruchu w 1995r, średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na przebiegającym przez teren gminy odcinku tej drogi wynosił 1700 pojazdów na dobę, natomiast do chwili obecnej (również w związku z otwarciem nowego mostu na Wiśle w Wyszogrodzie), ruch ten znacznie wzrósł i szacuje się, że wynosi ponad 3 000 pojazdów na dobę.

Droga wojewódzka nr 570 Wróblewo – Czerwińsk n. Wisłą, o łącznej długości na obszarze gminy ok. 9,5 km przebiega przez miejscowości: Wróblewo, Skwary, Naruszewo, Nowe Naruszewo, Srebrna i Kęńbłowice. Droga posiada nawierzchnię utwardzoną - bitumiczną. Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na przebiegającym przez teren gminy odcinku tej drogi, według danych z 2000 r., wynosił 1 600 pojazdów na dobę i w większości jest to ruch o charakterze gospodarczym.

Droga wojewódzka nr 571 Naruszewo - Nasielsk, o łącznej długości na obszarze gminy ok. 6,5 km przebiega przez miejscowości: Nowe Naruszewo, Drochowo, Krysk i Nowy Krysk. Droga posiada nawierzchnię utwardzoną - bitumiczną. Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na przebiegającym przez teren gminy odcinku tej drogi, według danych generalnego pomiaru ruchu w 1995r, wynosił 400 pojazdów na dobę (w 2000 r. wynosił 650 poj./dobę) i w większości został zakwalifikowany jako ruch gospodarczy. Wielkość ruchu na tej trasie wykazuje tendencję wzrostową.

Drogi powiatowe

Sieć dróg powiatowych na terenie gminy stanowi dwanaście dróg o łącznej długości ok. 70,8 km :

- nr 07773 Krysk – Poczernin - Pilitowo (dł. na terenie gminy ok. 3,4 km)
- nr 07774 Przybojewo – Krysk - Postruże (12,1 km)
- nr 07775 Radzyminek - Wichorowo - Postruże (7,4 km)
- nr 07776 Płońsk - Wichorowo (1,2 km)
- nr 07785 Nacpolsk – Sosenkowo – Kucice (3,4 km)
- nr 07786 Kozarzewo – Gumino – Kucice (3,3 km)
- nr 07787 Wróblewo – Wilamowice (5,0 km)
- nr 07788 Wola Krysk – Naruszewo - Kozarzewo (9,4 km)
- nr 07789 Zaborowo - Naruszewo (5,3 km)
- nr 07791 Radzikowo – Sobanice - Nacpolsk (6,1 km)
- nr 07792 droga 570 – Żukowo (6,7 km)
- nr 07793 Trębki - Kamienica - Naruszewo (6,9 km)

Drogi powiatowe w ok. 70% posiadają nawierzchnię utwardzoną – bitumiczną i brukową. Nadal ponad 14% to drogi gruntowe o nawierzchni nieulepszonej.

Nadrzędny układ dróg w gminie o długości prawie 100 km stanowią drogi w ok. 78% utwardzone – bitumiczne i brukowe, jednak głównie drogi powiatowe wymagają modernizacji i dostosowania parametrów do wymagań dróg V klasy technicznej (w tym rodzaj nawierzchni, nośność, szerokość jezdni i pobocza).

Drogi układu nadrzędnego obsługują większość miejscowości w gminie. Docelowo droga krajowa nr 50 będzie wymagała gruntownej modernizacji i poszerzenia z uwagi na przenoszony coraz większy ruch i większe obciążenia.

Drogi gminne

Drogi gminne o łącznej długości ok. 149 km, stanowią uzupełnienie układu komunikacyjnego gminy. Obsługują przede wszystkim zabudowę rozproszoną, stanowią komunikację wewnątrz wsi, tworzą powiązania między wsiami i ułatwiają dojazdy do użytków rolnych. W większości (ok. 90%) są to drogi o nawierzchni nieutwardzonej gruntowej i żwirowej. Poza drogami gminnymi funkcjonują na obszarze gminy jeszcze drogi zakładowe i wewnętrzne o długości prawie 100 km. Są to drogi prawie w całości o nawierzchni gruntowej.

Obszar gminy należy do dosyć słabo obsłużonych komunikacyjnie - wskaźnik gęstości dróg publicznych o nawierzchni utwardzonej wynosi ok. 48,8 km/100 km².

Na terenie gminy znajdują się cztery stacje paliw, które funkcjonują na bazie byłych SKR-ów: w Skwarach, Strzembowie, Zaborowie i Żukowie.

W zakresie komunikacji zbiorowej, głównym przewoźnikiem jest PKS, obsługujący większość miejscowości w gminie.

Przez teren gminy nie przebiega żadna linia kolejowa. Najbliższa stacja znajduje się w Płońsku (ok. 11 km od miejscowości gminnej) na linii kolejowej Nasielsk - Sierpc - Toruń.

2. ELEKTROENERGETYKA

Zaopatrzenie w energię elektryczną odbiorców na terenie gminy odbywa się z GPZ 110/15 kV w Płońsku i częściowo z GPZ w Wyszogrodzie.

Energia elektryczna rozprowadzana jest do odbiorców poprzez rozdzielczą sieć linii napowietrznych średnich napięć 15 kV oraz stacje transformatorowe 15/0,4 kV i sieć odbiorczą niskiego napięcia 220/380 V.

Sieci i urządzenia elektroenergetyczne są własnością Zakładu Energetycznego S.A, w Płocku, w zarządzie Rejonu Energetycznego w Płońsku, a dla południowego fragmentu gminy – Rejonu Energetycznego w Wyszogrodzie.

Dostawy energii elektrycznej pokrywają zapotrzebowanie odbiorców na terenie gminy. Działania RE polegają przede wszystkim na utrzymaniu ciągłości dostaw energii, konserwacji linii i urządzeń, rozbudowie sieci w rejonie skupisk odbiorców. W celu zmniejszenia awaryjności układu konieczna jest sukcesywna modernizacja sieci, wymiana linii i rozbudowa sieci stacji transformatorowych w celu zmniejszenia długości odbiorczych linii niskich napięć.

3. GAZOWNICTWO

Przez obszar gminy nie przebiega żaden gazociąg i mieszkańcy gminy nie korzystają z gazu sieciowego. Zaopatrywani są w butlowy gaz propan - butan, poprzez sieć punktów wymiany butli. Przez tereny sąsiednich gmin Załuski i Płońsk przebiega przesyłowa sieć gazowa wysokiego ciśnienia 6,4 MPa - dwa gazociągi DN 500 relacji Rembelszczyzna - Włocławek. Docelowo, według przewidywań zawartych w „Studium rozwoju gazyfikacji województwa ciechanowskiego” (1996 r.), wykonane przez GAZOPROJEKT Wrocław, zaopatrzenie w gaz sieciowy odbiorców na terenie gminy nastąpi w oparciu o ww. przesyłową sieć gazową. Do odbiorców gaz ziemny doprowadzony będzie poprzez rozdzielczą sieć średniego ciśnienia. Realizacja sieci i urządzeń gazowniczych w gminie musi być poprzedzona opracowaniem koncepcji programowej gazyfikacji, w oparciu o którą możliwe będzie przyjęcie najbardziej optymalnego rozwiązania.

W południowej części gminy, w relacji wschód - zachód, przez teren wsi Dłutowo, Strzembowo, Grąbczewo, Potyry, Kozarzewo, Nacpolsk PGR, Sosenkowo PGR Skarszyn, na długości ok. 18,0 km przebiega ropociąg w kierunku Płocka. Nie ma on bezpośredniego znaczenia dla gminy, wprowadza jednak ograniczenia w możliwościach zainwestowania w pasie 200 m wzdłuż swojego przebiegu.

4. TELEKOMUNIKACJA

Obiekty i urządzenia telekomunikacyjne na terenie gminy są własnością Telekomunikacji Polskiej S.A., zarządzane przez Rejon Telekomunikacyjny w Płońsku. Abonentów na obszarze gminy obsługuje automatyczna centrala telefoniczna w Naruszewie i Nacpolsku. Łączna liczba abonentów telefonicznych wynosi 584, co daje wskaźnik dostępności telefonów równy 81,6 abonentów na 1000 mieszkańców (tereny wiejskie powiatu płońskiego - około 81,9).

Łączność telefoniczna odbywa się głównie poprzez napowietrzne linie telefoniczne. Obecnie budowane i modernizowane sieci realizuje się jako linie kablowe. Budowa linii kablowych w pierwszej kolejności dotyczy wsi o zabudowie zwartej. Tereny z rozproszoną zabudową mogą zostać objęte radiowym systemem dostępu abonenckiego na bazie centrali we wsi gminnej.

W zakresie telefonii komórkowej, na terenie gminy działają dwie stacje bazowe cyfrowej telefonii komórkowej na terenie Drochowa i Strzembowa.

5. GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA I KOMUNALNA

5.1. Zaopatrzenie w wodę

Obecnie ca 50% ludności gminy korzysta z wodociągu sieciowego (podobnie w powiecie płońskim). Jest to efekt prac związanych z wodociągowaniem gminy wykonanych w ostatnich latach. W 1999 r. wykonano 34,4 km sieci doprowadzającej wodę do wsi: Postróże (40 przyłączy), Wichorowo (25), Radzymin (87), Skwary (43), Wola Krysk (13), Nacpolsk (1), natomiast w 2000 r. oddano do użytku wodociąg „Łazęki” o długości 25,9 km zaopatrujący w wodę mieszkańców wsi: Łazęki (30 przyłączy) oraz Srebrna, Sobanice, Żukowo i Żukówek (łącznie 145 przyłączy).

Na terenie gminy funkcjonuje obecnie 5 wodociągów grupowych będących w eksploatacji Zakładu Usług Wodnych w Mławie:

- wodociąg „Naruszewo” – ma podstawowe znaczenie dla zaopatrzenia ludności w wodę. Sieć wodociągowa długości 47,6 km doprowadza wodę do blisko 350 gospodarstw domowych w miejscowościach: Naruszewo, Nowe Naruszewo, część Skarboszewa, Wola Krysk, Skwary, Radzymin, Wichorowo i Postróże;
- wodociąg „Nacpolsk” – obejmuje swym zasięgiem niewielki południowo-zachodni fragment gminy. Na terenie wsi Stary Nacpolsk i Żukowo woda doprowadzana jest do 20 gospodarstw domowych (sieć wodociągowa długości 1,5 km). Dla ochrony ujęcia wody (1 studnia głębinowa, budynek hydroforni) wyznaczono strefę ochrony pośredniej zewnętrznej o promieniu 50 m od studni;
- wodociąg „Pieścidła” - długości 9,1 km obsługuje wsie: Pieścidła, Januszewo i część Strzembowa (przyłącza do 60 posesji) z ujęcia wody składającego się z jednej studni wierconej o zatwierdzonych zasobach 7,2 m³/h. W celu wykluczenia ewentualnych możliwych zanieczyszczeń wód podziemnych w promieniu 150 m od studni wprowadzono szereg ograniczeń (ujęcie nie wymaga ustanowienia strefy ochrony sanitarnej pośredniej);
- wodociąg „Potyry” - bazuje na ujęciu składającym się z 1 studni głębinowej o głębokości 57 m i wydajności eksploatacyjnej 32 m³/h. Wodociąg długości ca 15 km dostarcza obecnie wodę do sześciu wsi: Potyry, Grąbczewo, Troski, Skarboszewo, Kozarzewo i Zaborowo. Dla ujęcia wody poza strefą ochrony bezpośredniej wyznaczono strefę ochrony pośredniej zewnętrznej obejmującą tereny wokół ujęcia (od 200 m w kierunku zachodnim do 500 m w kierunku południowym);
- wodociąg „Łazęki” - długości 25,9 km obsługuje południowy fragment gminy z ujęcia wody w Łazękach zlokalizowanego na działce 29/1 o pow. 0,1 ha.

Poza ww. wodociągami na terenie gminy funkcjonują również lokalne wodociągi m. in. na potrzeby byłej Szkoły Podstawowej w miejscowości Postróże oraz wodociągi których ujęcia zlokalizowane są na terenie gmin sąsiednich. Z ujęcia w Szczytnie woda doprowadzana jest do kilku gospodarstw rolnych na terenie wsi Krysk Nowy, z gminy Płońsk zaopatrywane są 2 gospodarstwa rolne w Stachowie oraz z gminy Dzierżążnia – kilka gospodarstw leżących wzdłuż północnej granicy gminy.

Łącznie na terenie gminy sieć wodociągowa długości 113,1 km doprowadza wodę do 759 obiektów, w tym do 715 indywidualnych gospodarstw rolnych. Wg danych ZUW w Mławie pobór wody w 1999 r. wyniósł:

- 24 529 m³ – ze stacji uzdatniania wody w Naruszewie,
- 7 477 m³ – ze stacji uzdatniania wody w Nacpolsku Starym,
- 4 482 m³ – ze stacji uzdatniania wody w m. Pieścidla,
- 11 669 m³ – ze stacji uzdatniania wody w Potyrach,
- 773 m³ – ze stacji uzdatniania wody w Łazękach (dane za I półrocze 2000 r.).

Obecnie przygotowwany jest projekt rozbudowy wodociągu „Naruszewo” do wsi: Drochowo, Krysk, Rąbież i Drochówka oraz wodociągu „Pieścidla” do wsi: Strzembowo i Dłutowo. W b.r. z wodociągu „Potyry” doprowadzono wodę do części gospodarstw w Zaborowie, a z wodociągu „Pieścidla” zaopatrzone w wodę część wsi Januszewo i Strzembowo.

5.2. Gospodarka ściekowa

Gmina Naruszewo posiada słabo rozwiniętą infrastrukturę sieci wodno-kanalizacyjnej. Tereny zabudowane zwodociągowane są w 30%, a sieć kanalizacyjną o długości 1,1 km posiada tylko miejscowość Nacpolsk. Funkcjonuje tu jedyna w gminie, osiedlowa oczyszczalnia ścieków. Jest to mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia zbudowana dla potrzeb Spółdzielni Mieszkaniowej „Żurawianka” liczącej ca 600 mieszkańców. Obiekt zaprojektowany na przepustowość 100 m³/d wykorzystany jest w 55-60% (rezerwa przepustowości wynosi 40-45%). Ścieki oczyszczone odprowadzone są do rz. Żurawianki w odległości ca 1 km od osiedla siecią kanalizacji ogólnospławnej. Ponadto do oczyszczalni trafiają ścieki dowożone wozami asenizacyjnymi ze wsi Wróblewo, ze Spółdzielni Mieszkaniowej „Wspólna” liczącej ca 90 mieszkańców.

Gospodarstwa domowe znajdujące się na terenie pozostałych wsi nie są podłączone do sieci kanalizacyjnej, gromadzą ścieki w osadnikach bezodpływowych. Ścieki te wywożone są wozami asenizacyjnymi do komunalnej oczyszczalni w Płońsku lub rozprowadzane na polach uprawnych. We wsi Naruszewo od cmentarza do stawu poprowadzona jest kanalizacja deszczowa o długości ca 800 m.

W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy przewidziana jest na okres perspektywiczny budowa oczyszczalni w Naruszewie (lokalizacja na wschód od trasy 570).

5.3. Gospodarka odpadami

Na terenie gminy jedynie dwie miejscowości stosują zorganizowaną zbiórkę odpadów stałych. We wsiach Naruszewo i Nacpolsk rozstawione są kontenery (w ilości 6 sztuk), które wywożone są na gminne składowisko w Naruszewie Starym oraz na rejonowe składowisko w Dalanówku (gmina Płońsk).

W 2000 r. przyjęto odpowiednio:

- na składowisko w Naruszewie - 500 Mg
- na składowisko w Dalanówku - 1 100 m³

odpadów stałych pochodzących z gminy Naruszewo.

Do 1990 r. funkcjonowało na terenie gminy wysypisko w Naruszewie Nowym - powierzchnia składowania 0,2 ha - w chwili obecnej zamknięte (zrekultywowane w stopniu podstawowym, bez decyzji o uznaniu rekultywacji podstawowej za zakończoną). Brak zabezpieczenia podłoża wywiera do dziś niekorzystny wpływ na wody podziemne.

Gminne składowisko w Naruszewie Starym zaprojektowane na 25lat eksploatacji - istnieje od 1991 r. i jest jedynym funkcjonującym składowiskiem na rozpatrywanym terenie. Posiada decyzję (z dnia 11.12.1990 r.) o zatwierdzeniu planu realizacji i pozwoleniu na budowę. Zarządzającym składowiskiem jest Urząd Gminy w Naruszewie. Powierzchnia składowania odpadów to 5,9 ha. Do końca 2000 r. nagromadzono tu 2 700 Mg odpadów. Jest to składowisko, które nie posiada zabezpieczenia podłoża. Obejmuje obszar po wyrobisku żwiru na gruntach ornych zaliczanych do IV i V klasy. Składowisko zlokalizowano na płn.- wsch. od Naruszewa w odległości 1,3 km od zwartej zabudowy na terenie Naruszewa Starego (dojazd od drogi wojewódzkiej 570 na wschód drogą żwirową). Północną i południową granicę stanowią lasy, wschodnią i zachodnią - grunty orne.